

35 de ani de la pogromul din Iași

IAHRZEIT...

de Șef rabin dr. MOSES ROSEN

Zi de amintire a morților. O dată pe an ne regăsim cu ei. Îi trezim și ne trezim. În vălmășagul vieții, un popas de reculegere. În calendar, o filă sfântă. Dacă e adevărat că „nu de moarte ne temem, ci de veșnicia ei”, în ziua aceasta noi întrerupem veșnicia. Batem la porțile mormintelor și nu le dăm voie să înghită pe cei dragi și scumpi. Sfișiem perdeaua anilor și înfringem implacabilele legi ale timpului. O zi pe an scotocim adinc rănile sufletelor noastre, înlăturăm de pe ele poignita uitării, nu le lăsam să se vindece.

Iahrzeitul de la Iași... Pentru a treizeci și cincea oară îl săvârșim. Nu numai noi, continuorii obștei evreiești din România, ci poporul evreu întreg, în toată răspândirea sa, își întoarce privirile către mormintele comune în care la Iași și la Tg. Frumos, la Podul Iloaiei și în atâtea alte părți, zac trupurile lor, ale celor sfințiți יְהוּדֵי יְהוּדָא prin neasemuitul lor martiraj.

Jahrzeitul de la Iași evocă o cutremurătoare zi „Duminică aceea”, amintește mii și mii de cămine pustiite într-o comunitate care, de peste o jumătate de mileniu, era, pe drept cuvânt, scotocită ca „comunitate mamă pentru fiii lui Israel” și care, în acea înfiorătoare zi, a devenit în conștiințele noastre עַר הַתְּרָגָה un oraș al măcelului.

Rasism. Se vorbește iar, în zilele acestea, despre această blestemată doctrină. În numele ei s-au împlinit împotriva noastră cele mai cumplite nelegiuri. Cele dinții și cele mai multe jertfe ale Holocaustului rasist am fost noi, evreii, „rasa inferioară” potrivit acestei „învățăturii” care și-a propus drept țel Endlösung, soluția finală a „problemei” evreiești, exterminarea noastră, a tuturor.

Fără milă s-a abătut brațul ucigaș al călăilor fasciști asupra pașnicilor evrei din bătrîna capitală a Moldovei. În numele acelei blestemate teorii rasiste, adușă în țară pe virful baionetelor hitleriste, evreii din Podul Rosu și din Tîrgul Cucului, evrei care aveau în urma lor mai mult de cinci veacuri de așezare pe malurile Bahluului, evrei pe care ei, părintii, bunicii, străbunicii lor au citorit așezăminte de cultură și comerț, sănătate și învățămînt, au fost smulși din căminele lor și hărăziți morții, în cele mai cumplite chinuri. Ei, evreii talmudiști și meseriași, distinși intelectuali și neobișnuiți muncitori, bătrîni și copii, bărbați și femei, care și-au adus contribuția hărniciei și priceperii lor la propășirea acestei patriarhale „urbe a Ieșilor” au devenit victime ce se alătură nesfîrșitului lanț de victime ale rasismului.

Cînd pășești pragul străvechitului cimitir evreiesc din Iași, te împină pietre de mormint peste care multe veacuri și-au așezat pecetea. Cînd le descifrezi inscripțiile, te întrebă: Erau aceștia „venetici”? Descendenții țigoveților, a căror așezare în aceste părți coincide cu întemeierea acestui oraș puteau fi ei oare scotitiți intruși?

Pașii te poartă mai departe pe alei... În fața, în primele rînduri, șiruri nesfîșite de matzeivot, pietre funerare impresionate prin simplitatea și uniformitatea lor. Inscriptiile evocă sute de oameni tineri, ofițeri și simpli ostași care au murit pentru același țel înalt, pentru același nobil ideal „Mort pentru patrie”!

Ca și în nenumerate alte părți, de-a lungul și de-a latul acestei țări, au fost înmormintăți și aici mii de ostași evrei, eroi ai României, care au murit pentru ca această țară să trăiască!

Nu te opri, însă, tu, cel care ai intrat în acest בית עולם „lăcaș al veșniciei” din Iași. Doar cițiva pași să mai străbați, doar capul să-l întorci și în fața ta se înșiră altfel de morminte, uriașe prin întinderea lor, uriașe prin tragedia pe care o evocă. Aici nu mai găsești nume de citit, căci cine mai știe cum îi chema pe mii de cetățeni care s-au pomenit în „Duminică aceea” smulși din căminele lor și ale căror trupuri zac în fundul acestor morminte comune? Cine mai poate să-ți numere? מי מנה עָפָר עָבָר cînd te gîndești că aceștia, cei loviți cu rîngi în curtea chesturii, cei maltratați pe străzi, cei uciși în casele lor, toți cei ce zacaici sint cei „fericiți”, cei care au fost invidiați de către frații și surorile lor din vagoanele morții! Aceștia din urmă sint cei ce au cerșit moartea zile și nopți, și-au sfișiat pielea proprie, lihnii după o picătură de apă, cei cărora li s-a refuzat o fărîmă de aer, cei inebuniți de sete, cei ale căror trupuri erau arzivilite din trenul sinistru care îi purta la Tg. Frumos și la Podul Iloaiei, la Mircești și la Roman, la Săbăoani și la Călärași.

Iahrzeit... Îi amintim. Lacrimile țîșnesc, inimile singerează. Durerea e proaspătă, parcă ieri s-a întimplat această îngrozitoare dramă. Iahrzeitul anulează cele trei decenii și jumătate și ne readuce întreaga tragedie. Iahrzeitul de la Iași ne poartă însă nu numai în cimitir ci și în sinagogă. El ne poartă gîndurile mai departe, la cele trei veacuri care s-au scurs de la întreaga tragedie. Iahrzeitul de la Iași ne poartă însă nu numai în cimitir ci și în sinagogă. El ne poartă gîndurile mai departe, la cele trei veacuri care s-au scurs

(Continuare în pag. V-a)

Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a participat la sesiunea executivă europeană a Congresului Mondial Evreiesc

În ziua de 17 iunie a.c. Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a plecat la Haga, spre a lua parte la sesiunea executivă pentru Europa a Congresului Mondial Evreiesc, din conducerea căruia face parte.

În ziua de 22 iunie a.c. Eminența Sa a revenit la București.

La plecare și sosire au fost prezenți pe aeroportul internațional Otopeni d-na Amalia dr. Rosen, d-nii: Emil Sechter, secretar general al F.C.E.(M); prim-rabin I. M. Marilus; Victor Rusu, prim-redactor al „Revistei culturii mozaic”; Iosef Felea, președintele secției administrative-financiare și Sami Edelstein, pre-

ședintele secției de asistență a F.C.E.(M); Marcel Bădescu, consilier, funcționari ai F.C.E.(M) și Comunității evreilor (M) din București etc.

A fost de față reprezentantul Departamentului Cultelor.

În acest număr al revistei, consacrat împlinirii a 35 de ani de la pogromul fascist de la Iași, publicăm 101 fotografii de martiri Al Kiduș Hașem, ca un pios omagiu memoriei miilor de frați și surori dispăruți în acele împrejurări tragice din zilele de 29 iunie — 2 iulie 1941.

Fie memoria lor în veci binecuvîntată.

ȘEDINȚA COMITETULUI DE CONDUCERE AL FEDERAȚIEI COMUNITĂȚILOR EVREIEȘTI (M) DIN R.S. ROMÂNIA

În ziua de 14 iunie a.c. a avut loc la București ședința Comitetului de conducere al Federației Comunităților Evreiești (M) din R.S. România. Ședința a fost prezidată de Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen, președintele F.C.E.(M).

Eminența Sa a făcut o analiză succintă a modului în care s-a desfășurat Congresul comunităților evreiești din România și a hotărîrilor pe care acesta le-a adoptat. Totodată, d. Șef rabin a înfățișat ecoul adînc pe care Congresul l-a avut în viața evreiască internațională, locul important pe care l-a ocupat în presa din străinătate.

Dl. Emil Sechter, secretar general al F.C.E. (M) a prezentat un referat asupra modului cum a decurs sărbătorirea de Pesah 5736. Pe baza datelor comunicate de comunități și centralizate de Federație, referatul a arătat că și în acest an comunitățile și enoriașii din întreaga țară au sărbătorit Pesahul în deplină libertate și cu respectarea tuturor prescripțiilor și tradiției. Din nici o obște — mare sau mică — din nici un cămin evreiesc nu au lipsit azima, făina de azimă, vinul ritual și celelalte alimente de Pesah. În majoritatea comunităților au fost organizate Sedere colective, la care au luat parte mii de coreligionari. Alte mii au luat masa, cu sau fără plată, în toate cele 8 zile ale sărbătorii, în cele 11 cantine-restaurant ale obștei evreiești din România. Prin secția de asistență a F.C.E. (M) a fost desfășurată o acțiune specială de ajutorare a coreligionarilor bătrîni sau fără familie, în plus față de cei asistați în mod obișnuit, în cursul anului. Toate acestea îndreptătesc afirmația că nu există un singur coreligionar în țară care să nu fi avut toate posibilitățile spre a prăznui sărbătoarea libertății și a primăverii după toate prescripțiile și tradiția străveche.

Următorul punct al ordinii de zi l-a constituit evidența membrilor comunităților evreiești. Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a stăruit asupra importanței cunoașterii și cuprinderii tuturor coreligionarilor în comunitate, recomandînd comitetelor comunităților să se ocupe îndeaproape de această problemă. Exemplul unor comunități ca Bacău, Arad, Timișoara, Focșani, Drohobi etc. — unde există o evidență bine întocmită și ținută la zi a enoriașilor — trebuie urmat de toate comunitățile.

Dl. Victor Rusu, prim-redactor al „Revistei culturii mozaic”, președintele secției învățămînt și cultură mozaică, a prezentat propuneri în legătură cu traducerea în fapt a hotărîrii Congresului privind instituirea de premii pentru lucrări cu caracter istoric, literar sau artistic despre trecutul obștei evreiești din România sau cu tematică evreiască. Aceste premii urmează a se acorda anual, începînd din 1977, de către o comisie prezidată de Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen.

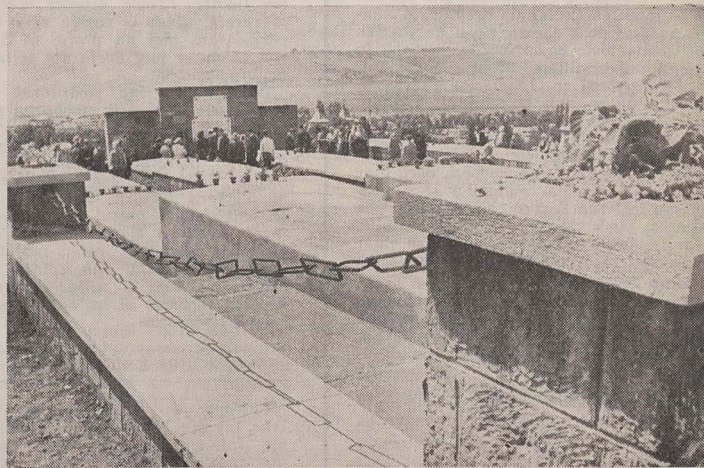
În cadrul ședinței a fost discutat și aprobat programul comemorării a 35 de ani de la pogromul fascist de la Iași. S-a stabilit ca la Iași comemorarea să aibă loc în ziua de 27 iunie a. c. cu participarea conducerii F.C.E. (M) și a delegaților comunităților din Moldova.

Pe marginea fiecărui punct al ordinii de zi au avut loc discuții, la care au luat parte d-nii: prim-rabin I. M. Marilus; prim-rabin dr. Ernest Neuman Jacob Camil, președintele comunității evreilor din Rădăuți; Zoltan Jacobovici, președintele comunității evreilor din Arad; Iancu Zimel, președintele comunității evreilor din Craiova; dr. Ferdinand Klepner, președintele comunității evreilor din Sibiu; dr. Simon Kaufman, președintele comunității evreilor din Iași; Arnold Schuefelberg — București; ing. Sami Leibovici, președintele comunității evreilor din Brașov; dr. Moise Epstein, președintele comunității evreilor din Reșița; Micu Farchi, președintele secției sefarde București și Herman Jacobsohn — București.

Trecîndu-se la discutarea unor probleme organizatorice, s-a hotărît cooperarea în comitetul de conducere al F.C.E. (M) a d-lui Marcel Bădescu.

De asemenea, s-a hotărît ca fiecare membru din conducerea Federației să se ocupe de îndrumarea unui număr de comunități, dînd atenție deosebită celor mai mici, unde se resimte lipsa de conducători religioși și obștești.

În legătură cu împlinirea, la 20 iunie, a 28 de ani de la înscăunarea Eminenței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen, comitetul de conducere al F.C.E. (M) exprimînd simțămîntele adînci ale comunităților și tuturor coreligionarilor din țară, a adresat un respectuos omagiu și calde felicitări însoțite de tradiționala urare ebraică Ad mea veesrim — cu sănătate și aceeași putere de muncă, spre binele obștei evreiești din România.

Cimitirul evreiesc din Iași. — Mormintele comune ale victimelor pogromului fascist din anul 1941.

André Malraux despre valorile iudaice

Cu prilejul centenarului Alianței Israelite Universale, André Malraux — înconstruitabil una dintre personalitățile proeminente ale culturii franceze contemporane — a făcut interesante considerații despre iudaism și valorile iudaice.

„In toate epocile care, sub numele de istorie, contribuie la exaltarea sau la formarea oamenilor, există o anumită oră cind destinul ezită la încrucișarea drumurilor. În istoria evreilor, această oră este fără îndoială aceea a revoltei lui Bar-Kohba. Akiva-Înteleptul a luptat împreună cu răsculații și a murit torturat; dar rabi Iohanan ben Zakai, nu mai puțin înțelept, nici mai puțin ilustru, a acceptat supunerea evreilor de către Roma, cu condiția ca Tora să fie salvată. După părerea sa, învățătura asigură, mai sigur decît revolta, supraviețuirea unui popor care nu crede decît în rădăcinile inimii. Iar școala întemeiată de Iohanan la Iayne a păstrat Ierusalimul pentru care Akiva și-a dat viața.

„Timp de secole, Israel a optat pentru Iohanan. Tradiția, se știe, cunoaște un singur erou: Iehuda-macabeul, mai curînd erou al sacrificiului decît al revoltei. Nici un cîntec războinic nu însoțește tradiția. De unde se trage concluzia că îi era străin curajul; dar lipsa de curaj, în Occident, sugerează slăbiciune; totuși, evreii au supraviețuit tuturor imperiilor care i-au subjugat. Într-o decădere în joc o virtute diferită de curajul militar, nu însă mai puțin eficientă, istoricii descoperă că aceste comunități fără soldați nu erau însă fără martiri; și că aceștia puteau fi deosebiți cu greu, numai pentru că prea multe victime li ascundeau.

„Martiriul nu era absurd, pentru că martirii erau o mărturie pentru Dumnezeu; curajul militar era absurd, pentru că ultima victorie nu depindea decît de Dumnezeu. Singura valoare supremă era spiritul.

„Întemeierea Alianței Israelite Universale aparținea deci unei tradiții seculare. Pentru a-și salva dezmosteniții, poporul evreu nu apela la spada, ci la carte. Minunată încredere în spirit, în această operă îndelungată și răbdător condusă de oameni de acțiune, fără de care n-ar fi existat vreodată; și pusă în întregime numai în slujba învățaturii, adică a gândirii.

„Ea marchează între timp, în lunga scurgere a tradiției, o etapă capitală.

„Învățătura religioasă a poporului evreu nu încetase niciodată, nici chiar în comunitățile cele mai nevoiaș; ci numai se confundase într-un somn adînc. Alianța, aducînd ceea ce dumnea voastră numiți *tradiția exigentă*, imperioasă, necesară, aducea cunoștințe tehnice; ea aducea de asemenea, în țările Orientului, acel exercițiu precis al gândirii pe care Occidentul îl datora raționalismului și științelor. Studiind filozofia modernă care era ignorată, se studia Biblia cum nu fusese studiată de multă vreme. Raționalismul n-a distrus spiritualitatea ebraică în declin, ci a înviat-o.

„A transformat-o însă, pentru că acțiunea Alianței nu era în primul rînd de ordin religios. Ea avea menirea de a elibera pe cei oprimați prin cunoștințele pe care le aducea Trebuia neapărat să-i occidentalizeze, deoarece ea nu dorea să formeze *hahamim*, ci medici; nu mestesugari, ci ingineri; iar sfîndirea occidentală nu era numai o gîndire tehnică, ci și o predică [...]

„De aici, legătura care unește atît de strîns Alianța de Franța. Nu aici e cazul să amintim că Declarația drepturilor omului nu este doar o expresie a burgheziei. Ea chema toate emancipările, le unea în aceeași universalitate. Drepturile comunităților evreiești ar fi fost mai greu recunoscute de sultani, la sfîrșitul secolului al 19-lea, dacă n-ar fi existat de o sută de ani, cele ale comunităților din Pondichéry și din Martinica, ale mestesugurilor și ale țărănilor francezi, dacă n-ar fi devenit cele ale cetățenilor și supușilor din întreaga Europă occidentală; dacă Alianța, cînd vorbea în numele omului, n-ar fi vorbit în numele a ceea ce chiar adversarii ei considerau drept civilizație.

„Timp de jumătate de secol ea a dus mai departe acțiunea sa tenace și mereu amenințată. Pînă cînd poporul evreu, după primul război mondial, s-a aflat din nou la încrucișarea de drumuri a destinului; pînă cînd, în fața incoruptibilei răbdări a lui Iohanan, care propovăduise supunerea pentru a asigura permanența, a reapărut răzvrătitul ucis în tortură pentru a asigura aducerea aminte; pînă cînd poporul, care dispunea spada a devenit un popor de țărani și soldați.

„[...] În întreaga Asie centrală, prețul singelui, cînd cel asasinat era evreu, trebuia nu de mult să fie vărsat în monedă neagră, adică de aramă, monedă disprețuită. Această îngrozitoare monedă a dispărut nu numai în fața curajului luptătorilor, dar și în fața acțiunii tenace și fără glorie, dar nu fără iubire, a celor care propovăduiau demnitatea.

„Mulți dintre noi am contemplat străjile de pe ziduri, în ceasul cînd soarele asfințește dincolo de colinele care au văzut de șaptesprezece ori cum e distrus Ierusalimul. El veghează somnul fetelor care visează cîntecul nopții, ca în timpul Cîntării Cîntărilor Iubitelui meu, vino în întîmpinarea Șabatului; tata doarme, numai suflul meu și cu mine sîntem treze...; și în întinericul care devine din ce în ce mai adînc, în timp ce se înalță stelele care au văzut Potopul.

(Din volumul *Oraisons funèbres* apărut în editura Gallimard, 1974)

VARIA — VARIA — VARIA

ISTORIA UNEI ISTORII

Se implinesc opt decenii de la apariția monumentală lucrării „Istoria românilor din Dacia Traiană” (Iasi, 1896) de A. D. Xenopol (1847—1920). Această lucrare — vastă sinteză a istoriei românilor din cele mai vechi timpuri pînă la Unirea Principatelor — apărută într-o ediție mare în 14 volume, și în ediția populară, din 1896, în 12 volume (3.041 pagini), marchează un important moment în dezvoltarea istoriografiei românești. Ea a avut un larg răsunet în dezvoltarea istoriei.

Tipărirea celor 12 volume în decursul unui singur an, a constituit un efort serios nu numai pentru autor, dar și pentru cei care, cu modestie și abnegație, au conlucrat la editarea lucrării.

Acum, la opt decenii de la apariție, cînd lucrarea este definitiv intrată în patrimoniul culturii românești, socotim că nu este lipsit de interes să menționăm alături de ilustrul istoric pe cei care, cu dragoste, au contribuit la apariția lucrării. În prim rînd, firma editoare Frații Șaraga din Iasi, cunoscută prin activitatea ei de propagare pe calea tiparului a slovei românești. În precuvîntarea pusă în fruntea ediției, A. D. Xenopol, referindu-se la temerara întreprindere asumată de editor, într-o vreme cînd editarea unei opere de asemenea proporții nu constituia o afacere ci un act de cultură, scrie: „Librăria Frații Șaraga din Iasi, care are meritul de a fi introdus și la noi edițiile ieftine, spre luminarea poporului, mulțumindu-se cu un câștig modest dar sigur, m-a rugat să permit să scoată lucrarea mea într-o ediție populară, în 12 volume, a un leu fiecare. Le-am acordat această cerere, dîndu-le cartea spre tipărire fără nici un profit. Și așa știu că nu se face avere din scrieri în țara noastră”.

În al doilea rînd, tipăritorul, în bună parte a lucrării, tipograful ieșean H. Goldner, în teascurile cărui s-au imprimat atîtea opere ale clasicii literaturii române. În al treilea rînd și-au dat obolul tehnoredactorii lucrării, distinși intelectuali ieșeni: poetul A. Steuermann, ziaristul Horia Carp și W. Finkelstein-Scinteie, care, sub îndrumarea autorului s-au străduit să asigure unitatea ei stilistică și au vegheat totodată să nu se producă greșeli tipografice.

„CULTURI ENIGMATICE”

Cărturar cu multiple valențe, Ivar Lissner își propune să exprime „într-un șil 'bun' lucruri mai înainte greu de recunoscut”. Autorul, care vreme de 17 ani a co-

ANIVERSARE IEHUDA HALEVI

S-au împlinit 900 de ani de la nașterea eminentului poet și gînditor Iehuda Halevi. Stabilit ca medic la Toledo, rabi Iehuda Halevi a exercitat o influență considerabilă în domeniile social și religios. A fost discipolul celor mai de seamă învățați talmudiști, dar s-a distins și ca poet și cîntăreț al iubirii, sentiment care-și află forma sublimă în dragostea de divinitate. Iehuda Halevi, autorul emoționantelor *Sionide*, și-a sfîrșit viața în Țara Sfîntă — așa spune legenda — în fața Zidului Plîngerilor.

Opera sa principală, *Kuzari* — pe care a terminat-o chiar în ajunul plecării sale spre Ierusalim — cuprinde un dialog imaginar între regele hazarilor și diferiți interlocutori ai săi.

lîndat tot globul, cumulează în cărțile sale de știință popularizată, consacrate etnografiei, istoriei și vechilor culturi majore ale omenirii, cele mai autorizate păreri, verificate la fața locului. Printre aceste cărți se numără și „*Culturi enigmatice*” a cărei traducere a văzut mai demult lumina tiparului prin mijlocul editurii „Meridiane”. Un interes cert îl prezintă partea consacrată istoriei Ierihonului, apreciat ca fiind „cel mai bătrîn oraș al pămîntului”. După cum se știe, acesta a fost primul oraș-cetate asediat și cucerit de către cele 12 triburi iudaice sub conducerea lui Iehosua, urmașul lui Moșe.

În cartea la care ne referim, se află o descriere detaliată a caselor Ierihonului, „în forma unei jumătăți de ou, cu pardoseli de lut și pereți de cărămidă”, a uneltelor din cremene sau silex, a săgeților tot din cremene, folosite pentru apărarea orașului. Amănunțit este înfățișarea faimosului zid al Ierihonului, despre care aflăm că era lat, înalt, la început de 5 m și mai înțiu, după reconstruirea ce a urmat prăbușirii sale, de 6,5 m. O mare enigmă o constituie, după părerea lui Lissner, un turn din piatră neoclădită despre care tot el ne spune că este „cel mai vechi turn al pămîntului nostru”, probabil un lăcaș de cult. O analiză minuțioasă a riturilor mortuare, în particular a craniilor umane deszropate la Ierihon și „acoperite artistic cu un strat de lut, cu ochi reprezentați prin scoici încastrate” îl duce pe Lissner la următoarea concluzie: „Oamenii din Ierihon credeau într-o putere spirituală, într-o influență spirituală a strămoșilor, probabil chiar într-o viață după moarte, pe lumea cealaltă”.

Exeget al Bibliei, Lissner redă concis, cauzele care, după unii oameni de știință, l-au determinat pe Abraham să părăsească locul său de baștină, regiunea Haran, din nord-vestul Mesopotaniei, „pentru că dorea să se apropie de o spiritualitate pe care, poate, numai o bănuia”. Ajunge Lissner și la vremurile ce au urmat „căderii monarhiei semitice Hyksos, cînd israeliții „evin sclavi” și la „salvarea poporului și călăuzirea înapoi a triburilor lui Iacob de către Moșe” care „reprezintă unul din momentele extraordinare ale istoriei”.

De o manieră captivantă este zugrăvită asedierea Ierihonului care a culminat, prin prăbușirea zidurilor sale. „Poate pentru că cetățenii au fost cuprinși de spaimă la auzul zgomotului trimbiturilor. Poate că au deschis porțile deoarece le-a ajuns vestea puterii și participării la luptă” a Domnului „însuși care mergea, înaintea cuceritorilor” scrie Lissner în final, referindu-se la cauzele care au determinat, posibil, cucerirea Ierihonului.

MINERALIERUL „BIRLAD”

La Șantierul naval din Constanța a avut loc o nouă premieră: lansarea celei de a patra nave românești de 55 000 tdw, mineralierul „Birlad”. Acest eveniment are loc la mai puțin de o lună de la lansarea celui de al treilea mineralier — „Bicaz”, de aceeași capacitate. Datorită experienței cîștigate și a generalizării în producție a tehnologiilor noi, construcția navei „Birlad” a fost executată cu trei luni mai devreme decît nava „Bicaz”, timpul fiind redus la jumătate în comparație cu mineralierul „Tomis”, capul de serie al acestui tip de nave.

CINEMATOGRAFIE, MUZEE

Nu mai în anul 1975 numărul de spectatori la cinematografe s-a ridicat la 185,7 milioane. Filmele românești au fost exportate în 83 de țări.

În prezent R. S. România dispune de 72 muzee de istorie, 43 de etnografie, 70 muzee de artă, 73 muzee memoriale. Numărul muzeelor a crescut de la 293 în 1970 la 461 în 1975, iar al vizitatorilor de la 8 772 000 la 13 436 000.

STRUNGUL NR. 60 000

La întreprinderea de strunguri din Arad a fost recepționat strungul cu nr. 60 000. Înnoirile tehnice la care au fost supuse în ultima vreme fabricația acestei mașini-unelte, ca și intrarea în funcțiune a unor capacități industriale, au asigurat creșterea simțitoare a potențialului productiv al întreprinderii. De menționat că performanțele constructive și funcționale atinse de strungurile fabricate la Arad au întrunit aprecierile favorabile ale specialiștilor din țară și de peste hotare aceasta explicînd, de altfel, faptul că ele sînt exportate în prezent în 70 de țări din întreaga lume.

ANSAMBLU URBANISTIC

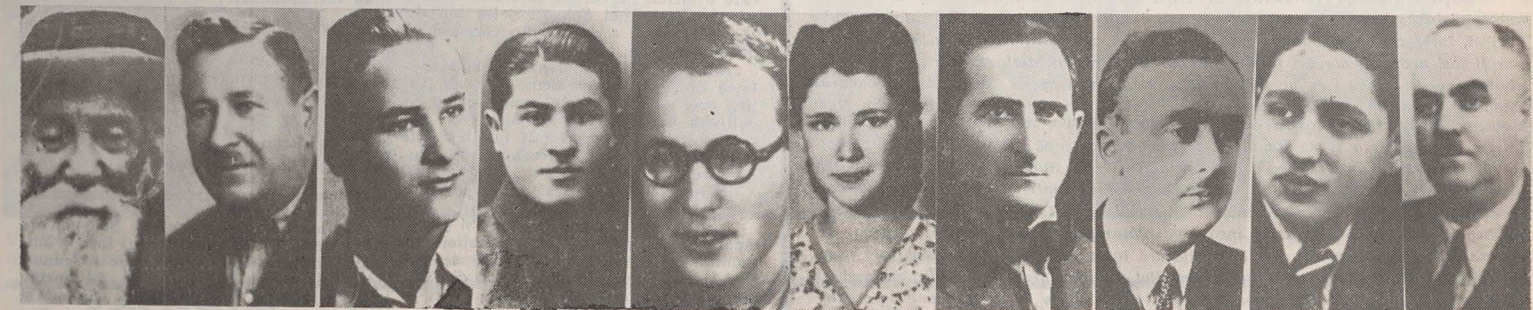
La Craiova a început construcția unui nou bloc de locuințe care marchează inaugurarea unui nou ansamblu urbanistic al orașului — cartierul Rovine. Acest ansamblu — care urmează să numere la sfîrșitul actualului cincinal 1 000 de apartamente în blocuri de 4 și 11 etaje — va fi locuit de peste 3 000 de cetățeni. La dispoziția lor vor fi construite o școală cu 16 săli de clasă, 1 500 m.p. spații comerciale sau de prestații-servicii.

MIȘCAREA ARTISTICĂ DE AMATORI

Mișcarea artistică și de amatori din cadrul sindicatelor cuprinde 8 800 de formații artistice, din care 296 formații corale, 582 grupuri vocale, 2 829 brigăzi artistice, 615 formații de teatru, 683 orchestre de muzică ușoară, 798 orchestre de muzică populară, 156 fanfare, peste 1 000 cercuri de creație artistică, etc. La activitatea acestor formații participă aproape 130 000 artiști amatori.

35 DE ANI DE LA POGROMUL FASCIST DE LA IAȘI

VICTIME ALE POGROMULUI — Prim-rabin Haim Halevy Rabinovici; familia Segal: lancu, tată, Oscar, Aron-Lică, Herșeu, fii; Blima Mosinsohn; publicistul Carol Drimer (52 ani); dr. Lazăr Cazac-Averbuch; Solomon Alter; Ghidale-Gustav Segal.

Moartea ajunsese un fapt divers

„Cite unul lucra de unul singur. Umbra din casă în casă și unde se mai zbătea un suflet de evreu, îi dăruia ultimul glonte.

— „Mai am un singur glonte!” răcnea, obosit de atâtea crime, un militar, în pragul locuinței d-ruului Solomovici. În casă era însă și un ginere al doctorului, deci doi evrei în viață, ceilalți zăceau lungiți pe podele, uciși dinainte. Și militarul, un sergent, descărcă ultimul glonte în capul doctorului. Ginerere, avocatul Willy Finkelstein, a scăpat, din lipsa unui al doilea glonte.

„Un prieten care scăpase viu din vagoanele funebre, îmi dădea lămuriri, la aflarea mea în Iași, un an după internarea mea în lagăr.

— Uite la bătrâna din fața dușeniei. A avut trei feciori și trei gineri. Toți au fost uciși. Are astăzi în casă șase văduve, cu copiii lor, trei nurori și trei fiice, iar bătrâna e văduva unui invalid din războiul trecut.

Mă dau în vorbă cu ea, rușinat de tragedia ei.

— Șase cadavre am avut în casă și acum hrănesc șase văduve din dușenie, asta cu mere. Și eu, cum mă vezi, sînt mai tare decît șinele astea de tramvai.

O femeie tinăra îmi poveștește cu obiectivitate uluitoare, absentă de tragismul ei:

— Eram cu copilul în brațe — un sugar. L-au împușcat în brațele mele. Am căzut cu el jos în stradă, leșinată, la colțul dinspre strada Ștefan cel Mare. Am stat așa o noapte întreagă, cu cadavrul copilului în brațe, făcînd și eu pe moarta. Spre ziuă, m-am furișat pe lîngă ziduri, spre casă, în apropiere, în strada Lozonchi, și am intrat. Totul era furat din casă. Ce să mă fac cu copilul mort? L-am ținut trei zile în casă pînă s-au liniștit împușcăturile și l-am dus apoi la groapă...

„Au fost uciși părinți cu feciorii laolaltă. Unul cu doi fii, altul cu trei, în fața mamei care se ruga să fie ucisă și ea.

Comerciantul Olivenbaum a fost urcat de nemți călare pe o mitralieră, fotografiat astfel și apoi împușcat în aceeași poziție.

Timp de două zile căruțele de gnoaie au cărat, fără intrerupere, mii de cadavre

spre gropile de gunoi din comuna Copou.

„...Povestesc cei care s-au putut salva, că în trecere prin fața călăilor (în curtea Chesturii) se întimpla că un tată să tîrîie cadavrul fiului sau fiul, cadavrul tatălui. Se călca peste morți cu o nepăsare neînchipuită. Moartea ajunsese un fapt divers.

S. C. CRISTIAN

Din volumul „Patru ani de urgie”

București-1947

Matatias Carp:

DUPĂ MASACRUL DIN ORAȘ

29 Iunie 1941 ORELE 18

„...În oraș e acum aproape liniște. Impușcăturile au încetat. S-au potolit și urletele, chiotele și cîntecele mulțimii. Amplificatoarele nemțești nu mai împușcă valsurii. Prin difuzoarele lor se aude acum vocea pretorului div. 14 inf., maiorul Nicolae Scriban, care invită soldații răzleți să se întoarcă la unități și populația să stea liniștită în case, dar ordonă ca toate ușile și ferestrele să rămîna deschise.

În curtea chesturii au rămas cca. 2.500 evrei, supraviețuitori ai masacrului, sub puterea autorităților și a cîtorva ofițeri și soldați nemți. Generalul Stavrescu ordonă evacuarea acestora din oraș și dispune prefectului de județ, să ceară încuviințarea Ministerului de Interne.

Pregătirile de evacuare s-au făcut în grabă mare. Transportul spre gară, început pe la orele 8 seara, deși incredintat gărzilor românești, a ajuns curînd sub stăpînire a bestiiilor hitleriste care au înconjurat convoiul cu 2 tanchete, cu motocicletiști și ceva ofițeri și soldați. Au participat la escortă și gardienii publici, care n-au făcut decît să mărească suferințele evacuaților. Cei ce au organizat evacuarea evreilor, n-au trimis pe nimeni investit cu autoritate pentru a mișcarea sau înlăturarea acestor suferinți. Bătăile, chinurile, jafurile, s-au succedat de-a lungul drumului pînă la gară, dar sălbăteciile cele mari s-au petrecut în piața din fața gării și pe peron, în timpul îmbarcării.

Cei 2.430 de oameni, culcați la pămînt în fața gării Iași, cu amenințarea că cel ce va ridica capul sau va șopti un cuvînt va fi imediat împușcat, au fost înțîși jefuiți apoi numărați la lumina farurilor de la tanchete și motocicletele și în sfîrșit trimiși unul cîte unul către peron, unde erau luați în primire de soldați, care îi împingeau în vagoane cu paturile armelor sau cu virfurile baionetelor. Abia cînd un vagon se împlinea pînă la refuz, se încheiau ușile și se trecea la următorul. În felul acesta nici n-a fost nevoie decît de 33 de vagoane. S-a întimplat chiar că în ultimele vagoane s-au fie înghesuți prea mulți oameni. De aceea, cei care au avut norocul să fie urcați în aceste vagoane, s-au chinuit firește, dar pînă la Tg. Frumos nu a murit dintre ei decît un singur om, un bătrîn cu barbă albă. Ceilalți au stat înghesuți pînă la 150 de oameni de vagon — aproape de patru ori capacitatea normală — și suferințele, ca și sacrificiile lor, au fost înfiorătoare.

30 Iunie 1941, ORA 2 DIM.

După ce s-au închis ușile vagoanelor și s-au astupat lucarnele, primul tren cu 2.430 evrei în 33 vagoane a plecat sub

Întîmplări din casa cu nr. 73

În „duminica aceea”, zorile i-au găsit pe toți locatarii casei cu nr. 73 de pe strada ce lega Tirgu-Cucului de spitalul Sf. Spiridon treji, îmbrăcați, cu sufletele grele, cu pupilele ochilor ca punctele negre a două semne de întrebare: oare ce se va întimpla cu noi?

În curtea casei, locuită la parter și la etaj de cîteva familii de evrei, se pătrundea printr-un gang întunecos. Sub scîndurile ce gemeau putrede la fiecare pas, se găsea un bec umered în care oamenii se adăpostiseră în timpul nopții, acea noapte de groază, în care riplise ploaia obsedantă

a gloanțelor peste acoperișurile de tablă ale Iașului.

Tabla... Ce bine e de tablă... O ploaie gloantele, de toate dimensiunile, de toate calibrele, și ei nici nu-i pasă.

Să fi fost rugăciunile, cele care au îndepărtat îngerul morții din curtea cu nr. 73? Bărbăți — de la Vigder, cel de 14 ani, la d. Zimmer, care împlinise 70 — au fost scoși în stradă. Ce bine cunoșteau ei această stradă pe care se salutau politicos cu vecinii. Ce puțin cunoșteau ei această stradă, în care răsuna acum comenzi sacadate, într-o altă limbă, stradă pe care n-aveal cum să te ferești de coloanele de oameni, mărșăluind cu brațele ridicate către cer. Un urlet de hitlerist și încă unul, un pat de armă și încă unul, și oamenii din casa cu nr. 73 au intrat și ei în rînd cu ceilalți. Casele, curțile, străzile Iașului erau acum coloane, scurgîndu-se ca plumbul topit, sub soarele de foc al acestei zile...

„Cînd d. Zimmer a venit într-un tirziu acasă clătîndu-se ca beat, femeile s-au repezit la el: „Dar Iancu al meu”? „Dar David”? „Dar d. Moscovici, de la etaj”? Bătrînul nu știa nimic. Sau poate știa și nu voia să... Sus, la etaj, într-o cameră, fiica lui Henrietta se stîngea de o boală necrutătoare. De ce să le spună el, singurul întors, vecinilor, ce văzuse? Nu, mai bine să tacă. Sau nu, și mai bine să vorbească. „Fiți liniștiți, vor veni toți. Priiviți. Lî se va da tuturor un bilet, cum mi s-a dat mie, și să-mi scrie „Liber”. Vor veni, toți, ascultați-mă pe mine”.

Bătrînul văzuse totul: curtea înfățată cu oameni a prefecturii de poliție, uniforme „feldgrau”, mitralierele așezate lîngă poartă. Bătrînul auzise totul: gemetele celor bătuți, cuvintele unui ofițer român care suit pe niște trepte liniștite pe oameni și dăduse ordin să fie lăsați să plece unul cîte unul; dar auzise și lătratul mitralierelor, dezlanțuit îndată după plecarea sa.

În casa cu nr. 73 e liniște. Liniștea așteptării și a presiunii sumbre. O zi neagră. Apoi o noapte albă. Și dimineața, glasul stîns al Henriettei: „Tată, aș bea un pahar cu lapte”. Bătrînul Zimmer se îmbracă, își pune pălăria pe cap, coboară scările, și iese în stradă care pare a-și fi regăsit liniștea. Dar totul nu era decît o cursă. La primul colț bătrînul e îmbrîncit și obligat să refacă, pas cu pas, brînci cu brînci, drumul de ieri — drumul către prefectură.

Acum curtea prefecturii e goală. Sau aproape goală. Ici și colo, cîte un om în genunchi, pare că se roagă. Bătrînul mai are timp să se mire: „Se roagă în capul gol”? În clipa următoare îi vine și lui rîndul să cadă în genunchi. Pălăria îi e smulsă din cap. Deabia acum bătrînul vede că iarba din curtea prefecturii are o culoare stranie, ruginie. Își dă seama. „Sînge. E sîngele celor împușcați ieri”. Cei vii au fost aduși să curețe locul. Miinile rîdîce prin smocurile ruginite. Pălăria bătrînului, pălăriile celorlalți, se umplu de iarba morții. Genunchii înaintează încet, miinile smulg din pămînt ceea ce încă ieri a fost viață. O fi singele lui David? Al d-lui Moscovici? Cine va ști vreodată... Ce să le spună femeilor? Că i-a văzut, că a fost lîngă ei, că le-a simțit bătăile inimii. N-ar minți...

Trec zilele și cei din casa cu nr. 73, cei din atîtea case ale orașului încă mai așteaptă. Cel mai greu e să răspunzi copiilor: „Unde e tata? Cînd vine? De ce nu vine?”

Totul fusese pregătit dinainte

Miercuri sau joi înainte de duminică 29 iunie 1941 m-am întîlnit pe strada Lăpușneanu cu avocatul Ioan Dimitriu cu care eram foarte bun prieten. Cînd m-a văzut mi-a spus că dacă nu m-ar fi întîlnit m-ar fi căutat pe acasă, ca să-mi comunice să plec la părinții mei, la Bacău. La refuzul meu de a accepta acest sfat, mi-a spus: „Dacă nu pleci, ascunde-te în gaură de șarpe”. Cînd i-am cerut lămuriri mi-a răspuns: „Eu am conștiința împăcată că te-am avertizat”.

În ziua de 29 iunie, noi nu am ieșit din casă și am fost salvați datorită comisariului Mircescu de la Com. IV și gardianului Sava Dobrotă, care ne-a sfătuit să nu ieșim din casă. De către aceștia știu că au mai fost salvați circa 200 oameni, pe care i-au ținut „arestați” în becurile poliției.

IOACOB NUHAMOVICI

(Continuare în pag. IV-a)

I. SEGAL

După o legendă talmudică, în clipa revelației sinaitice, Moșe a avut nu numai viziunea Torei, ci și a generațiilor ce i se vor consacra, cu cărturarii și învățații ei, între care Akiva avea să fie astrul cel mai strălucitor. Dacă și acestuia i-ar fi fost acordată aceeași favoare divină, ar fi rămas, desigur, foarte mirat înțindându-se peste veacuri cu acești învățați îndepărtați ai săi. Mirat, dar și bucurios totodată, văzându-l pe Iacov din Iran, pe Anette din Paris, pe Nahum din New York, pe Innes din Buenos-Aires, pe Laura din Genova, alături de Iacov, din kibutul de lângă Hedera și pe Ionathan, tehnicianul cu pipă din Ierusalim, și pe toți ceilalți, așezați în jurul mesei în formă de U și studiind cu pasiune regulile limbii ebraice. Mirarea sa ar fi sporit, desigur, dacă intrând pe virful picioarelor, spre a nu turbura liniștea fecundă a studiului — atât de familiară și de dragă eruditului — ar fi observat, în încăperea alăturată, printre studioși, chipurile de abanos ale celor doi veniți aici la învățură tocmai din Nigeria îndepărtată. Vesmintele lor largi, albe, i-ar fi sugerat imediat preoții tineri din vremea sa și chiar preoții sint și acești doi din Lagos. Preoții ai unui cult cu 70 de milioane de credincioși, cu un Proiect drept căpetenie, care i-a trimis aci să învețe limba sfințită a Bibliei, spre a o traduce apoi în dialectul lor.

Oameni de vârste diferite, din țări și continente diferite, cu graiuri diferite, pe care i-a adus aici aceeași dorință de a învăța graul vechi-nou al Torei, așa arată această școală de pe țărmul Mediteranei. În limbaj oficial, pe antetul hîrtilor de corespondență, în anunșurile publicitare ce apar periodic în ziarul diferitelor țări, e denumit Institutul internațional pentru studiul limbii și culturii ebraice. Mai simplu și mai cald, elevii — de ieri și de azi — îi spun „Akiva”, ulpanul „Akiva” din Natania. Pentru mulți dintre ei, care au depășit bineșor vârsta manualelor și a caietelor de școală, acest nume sună ca o îmbăbătare. Această aventură spiri-tuală la care s-au angajat nu este o aventură: pentru cel ce vrea cu adevărat să învețe, vârsta nu reprezintă o barieră. El nu este singurul, el nu este cel dintîi ce cutează să străbată Oceanul cunoașterii. Înaintea sa au mai fost alții care au cutedat și au izbutit, Akiva e doar cel mai ilustru dintre ei. Peste veacuri și milenii, acest îndrăgostit de geniu îndeamnă: „Urmează-mi exemplul! Și eu trecusem de mult pragul tineriei cînd am purces a cunoaște pe alef, pe beth și celelalte semne sfințite... Nu, nu a fost nici simplu, nici ușor, legendele consemnează doar reușita nu și truda, dar ceea ce contează e c-am reușit. Dacă am putut eu, poși și tu, reușita mea prefațeză propria ta reușită...”

Sîntem în orient și în această parte a globului soarele răsare mai devreme, precedat de fiecare dată și salutat de ciripit voios de păsărele. Arătătoarele ceasornicului au lăsat cu puțin în urmă cifra 7, cînd în sala bibliotecii se ține cursul de Tanah. Aplecați asupra textului străvechi, Iacov din Iran, Anette din Paris, Nahum din New York, Innes din Buenos Aires, cei doi preoți tineri din Lagos urmăresc cu toată luarea aminte interpretările profesorului privind textul, remarcile privind limba și stilul. De neprețuit folos sînt aceste ore matinale de studiu pentru cei ce doresc să-și însușească nu numai lexicul, ci și spiritul limbii ebraice! Căci tezaurul, fondul de aur al limbii, aici se află, în aceste texte, din care nici un cuvînt, nici o literă, nici un semn nu s-a schimbat din vremea lui Akiva.

Soarele începe a înscrie traectoria sa de aur pe azurul năpătat al cerului în vreme ce în sălile de curs studiul harnic continuă. Prelegerile riguroase de gramatică alternează cu conferințe de literatură, istorie și geografie biblică. Așa e în fiecare zi: pînă la amiază cursuri, după prînz, pregătirea temelor, fixarea cunoștințelor dobîndite anterior. Cărțile sînt cercetate îndelung, caietele se acoperă cu însemnări de la dreapta la stînga, orizontul cunoașterii se lărgeste. În vremea asta, soarele își inclucie drumul său triumfal și — înmăsură tipse de aur incandescent — se cufundă în apele albastre ale Mediteranei. E un spectacol feeric, o minune a firii ce se repetă la capătul fiecărei zile. Minune diurnă ce umește și încîntă ochiul de fiecare dată, ca ceva nemeitvăzut. Și ziua sfîrșește așa cum a început — în ciripit voios de păsărele.

Ca un burete imens, întunericul a șters albastrul mării, aurul nisipului, peste care plîpîte lumina tremurată a stelelor. O liniște caldă, străbătută de firitul greierilor, mai insistenți, mai metalici parcă aici, învăluie lumea de dincolo de ferestrele camerelor. E liniște și dincolo de aceste ferestre, dar o altfel de liniște, liniștea fecundă, stimulatorie, a orelor de studiu. Căci pînă tîrziu în noapte, studiul continuă în aceste încăperi.

Așa e în fiecare dintre zilele săptămînii, pînă în ziua a șasea, cînd Șabatul își face intrarea în ulpan, întîmpinat cu cîntec, flori și fervoarea celor ce-l redescoperă după ce multă vreme nu-i cunoscuseră frumusețea. În cîntea prințesei, Nahum din New York arborează o cravată cam prea stridentă pentru ochiul nostru european, Innes din Buenos Aires a îmbrăcat rochie lungă, liliachie, cu dungi galbene, iar cei doi preoți din Lagos, vestmintul cel mai alb din garderobă. În biblioteca devenită ad-hoc sinagogă, cu toții ascultă visător glasul de bariton al cantorului iar la versetul „Bo-y kala, Vîno, cu voce bună, în mijlocul credincioșilor poporului tău drag” își întorc privirile, fața, ochii în care se reflectă plîpîitul luminărilor, spre ușa de la intrare.

„Noaptea privește de afară cu ochi mari, liniștea caldă, punctată de firitul metalic din iarbă, pătrunde pe ușa și ferestrele deschise iar glasul cantorului încheie triumfal: „Vîno, dragul meu, în întîmpinarea miresei, vîno să întîmpinăm fața dulce a Șabatului”.

La ulpanul „Akiva” Șabatul sosește pe același drum și în același fel ca pe vremea lui Akiva.

VICTOR RUSU

IMPRESII DE NEUITAT

O scrisoare a d-lui Iehuda Șaari

D. Iehuda Șaari, deputat în Knesset, care a vizitat de curînd obștea noastră, a adresat Eminenței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen o scrisoare din care reproducem.

„Am fost adînc impresionat de activitatea Domniei voastre demnă de admirație, precum și de felul cum reușiți să cultivați iudaismul în România. Am dat expresie acestor păreri atît în presă, cît și în dările de seamă prezentate diferitelor foruri.

Ne vom bucura mult să vă vedem în Israel.

Această vizită a mea precum și participarea mea la Congresul Federației Comunităților Evreiești m-a făcut să pătrund problemele obștei evreiești din România, să cunosc realitățile ei. Încă o dată, toate omagiile mele”.

După masacrul din oraș

(Urmare din pag. III-a)

cîteva ore, ceea ce a permis debarcarea aproape a tuturor cadavrelor. Fără acest accident, trenul ar fi plecat mai departe cu multe cadavre înăuntru și fără îndoială că numărul morților ar fi fost încă mai mare, iar suferința supraviețuitorilor mai înfrîntătoare.

După aproape 24 de ore de staționare în Tg. Frumos, în care timp durerile nu au fost ușurate decît prin scoaterea cadavrelor — căci s-a refuzat cu încăpățînată cruzime păstrarea ușilor deschise pentru primirea aerului în vagoane și mai ales s-a refuzat apa după care jinduiau însetații — trenul a plecat pe la orele 16, în ziua de 1 iulie.

Cadavrele coborîte la Tg. Frumos au fost cărate cu autocamioane sau tirite prin țîrîni pînă la cimitirul evreiesc din localitate. Erau în stare de descompunere și în timp ce erau aruncate în camioane sau în gropi, se desfaceau miini, picioare, sau chiar bucăți de carne. După ce au fost despușiate și jefuite de tot ce mai aveau pe ele, 654 cadavre au fost înhumate în două gropi de vreo 30 m. Între morții asvîrliți în groapă, au fost și oameni vii. Unul din ei, a fost scos de sub maldărul de cadavre din groapă și readus la viață. Peste una din gropi s-a aruncat benzină sau petrol, cărora li s-a dat foc. Cadavrele au ars toată noaptea.

ISAHIA RĂCĂCIUNI

Încă unul din scriitorii și publiciștii evrei care și-au început activitatea în perioada frămîntată dintre cele două războaie mondiale ne-a părăsit. Dacă ar fi să-l alegem un epitaf, am încrusta sub numele său fraza pe care înaintașul său, Ronetti-Roman, a pus-o în gura Leliei: „Stau pe pragul a două lumi, pe care vreau să le unesc prin iubire” Căci prin scrisul și talentul său, Isahia Răcăciuni a slujit cu iubire limba și cultura românească și totodată nu s-a instrăinat de valorile iudaice.

Născut la 22 septembrie 1900 în comuna Răcăciuni din județul Bacău, se consacră din adolescență scrisului. Ziarist și publicist, romancier și dramaturg, Isahia Răcăciuni își înscrie numele în literatură și în conștiința cititorilor prin scrisul său inspirat, vibrînd de iubire de om și cultură, de răspundere față de destinul lor. Paralel cu creația proprie, dăruiește cititorilor de limbă română o seamă de izbutite tălmăciri din literatura universală, printre care „Moise” de Edmond Fleg.

În ziua de 20 iunie a.c. a avut loc înhumarea la cimitirul „Filantropia”. Numeroși colegi intru scris și cititori au ținut să fie de față și să-l conducă pe Isahia Răcăciuni pe ultimul drum. D-l Victor Rusu, în numele Federației Comunităților Evreiești a evocat personalitatea dispărutului.

DE CESE

În perioada 11—25 iunie a.c. în cîmî-tirile Comunității evreilor din București au fost înhumați:

Răcăciuni Isahia (76 ani) str. Veronica Micle 21; Ieșanu Sura Leiba (82) Tolstoï 3; Marcus Otilla (90) Barajul Sadului 1; Berceovici Gavril (69) Popa Nan 165; Pol David (84) Justiției 58; Trau Frima (77) Parfumului 37; Rătescu David (69) B-dul Muncii 94; Alămaru Iosif (87) Isbicieni 41; Moise Haia Leia (84) Papazoglu 8; Kahane Idel (85) B-dul Mărășești 42

Adine îndurerate, familiile Solomon din București și Fillersohn din Iași, Fălci-ceni, București și Israel, aduc la cunoș-tință incetarea din viață, la 24 aprilie a.c. a scumpei lor soție, soră, cumnată și mătușă

LEEA SOLOMON
născută Fillersohn din Tîrgu Frumos.

O lacrimă pentru sufletul ei piros

Iosif Insler, soț, Edy, fiu, Olga, noră, anunță cu aceeași durere împlinirea unui an de la dispariția celei mai bune soții și mame

MARGARETA (GRETERL) INSLER

Ceremonia sfințirii pietrei funerare la cimitirul neolog din Brașov va avea loc duminică 11 iulie 1976, ora 12.

Amintirea ei va rămîne pe veci neștearsă în inimile noastre

Toni Königsberg, soție, Maximilian și Siegfried, fii, împreună cu familiile lor, anunță cu durere că în ziua de 27 mai 1976 a încetat din viață, la Tîrgoviște, scumpul lor soț, tată și bunic

ABRAHAM IOSIF KÖNIGSBERG

profesor, un soț iubit, un tată devotat, care timp de peste 40 de ani a fost un dascăl respectat de elevi, un membru cinstit și iubit al obștei din orașul Brăila.

Inhumarea a avut loc în ziua de 30 mai 1976, la cimitirul evreiesc din Ploiești.

Veșnică fie-i pomenirea!

Soția și întreaga familie anunță cu profundă durere dispariția fulgerătoare a scumpului și neuitatului lor

IOSEF ABRAMOVI
avocat, din orașul Gh. Gheorghiu Dej.

Inhumarea a avut loc în ziua de vineri 11 iunie, la cimitirul din Bacău

Cu profundă durere, amintim rudelor, prietenilor și celor care l-au cunoscut și prețuit că la 20 iunie (22 Sivan) 1976 s-a împlinit un an de la decesul neuitatului și dragului nostru soț și cumnat

SIMON FEDER

Reamintim cu același mare durere că în august 1976 se împlinesc un an de cînd a dispărut fratele său

SALOMON FEDER
din Ramat Gan — Israel

Malicuța, soție, Rica și Felicia, fiice, Toma și Lipa, gineri, Roza, soră, (Israel) nepoți și nepoate, cumnați și cumnate, precum și celelalte rude, anunță profund îndurerată că la 4 mai 1976 a încetat din viață scumpul și neuitatului lor soț, tată, soțru și cumnat

HEINIC BERCOVICI în vîrstă de 72 ani din Bacău

Îl plîngem și nu-l vom uita niciodată.

VICTIME ALE POGROMULUI — Șloimă Averbuch (29 ani); rabin Efraim Fișel Rosengurt; dr. Herman Solomovici (71); familia Idel: Ghidale (56) tată, Saml (25) și Lazăr (19) fi, Michel (31) nepot, Leib Iosup Iticovici (36) ginere; Tina Segal; Lupu (VII) Froimovici (29)

VICTIME ALE POGROMULUI — Av. H. Gherner; familia Alter: dr. Iosef, tată, Șeindla, fiică, Pellia, soție; rabin Menase Rabinson; familia Schwartz: Iosef, tată, Valentin, fiu, Henriette, soție; Puiu Haim Segal; familia Lifșin: Marcel (19 ani) fiu, Isac (50) tată.

IAHRZEIT...

(Urmare din pag. 1-a)

de la reclădirea acestei case de învățătură și de rugăciune, la rabinul din Apta, reb Jehoshua Heshel "Natan Hannover" și la strălucitul trecut al acestei comunități, la nescutul izvor de Tora ce l-a constituit această obște și astfel sorbim puteri, nu ne lăsăm pradă deznădejdei.

În acești 35 de ani rindurile noastre s-au împușinat. Între cei care muncesc cu osidie pentru reclădirea țării sfinte, se află mulți dintre orfanii care au azi Iahrzeit. Datorită politicii de omenie, a regimului de dreptate al acestei țări, ei s-au reunit și pot să se reunească cu familiile lor. Ceilalți au reclădit această comunitate, dând viața nouă acestei sinagogi, între zidurile căreia răsună glasurile învâțărilor de la Talmud Tora, cîntecele tinereților vârstare, cîntece despre valorile noastre etice nepieritoare, despre năzuințele și dorințele eterne ale iudaismului. *לא אמות כי אלהים*. „Nu murim, ci trăim spre a povesti faptele lui Dumnezeu” (Psalmi 118—17).

Săvîrșim Iahrzeitul și împlinim legămintul de a purta mai departe moștenirea marilor noștri înaintași, de a răspîndi învățătura lor, de a ne pătrunde de patriotismul lor, de a rămîne credincioși țelurilor lor înalte, de a ne pune toate puterile și întreaga strădanie în slujba sfîntului ideal de a întări încă o verigă la Di goldene Keit în lanțul de aur al generațiilor lui Israel.

Fie memoria sfinților noștri martiri în vezi binecuvîntată!

N-au mai răspuns la apel

În ziua aceea eram profesor la școlile evreiești din Iași.

Cînd, după lungi și grele eforturi, după îndelungate stăruinți, școlile au reușit să-și redeschidă porțile. În noiembrie 1941, am constatat cu mare durere imensele goluri făcute atît în cadrul corpului profesoral cît și în rindurile elevilor, de la 12 la 18 ani.

Din rindurile personalului didactic nu s-au mai întors Koenig, directorul liceului evreiesc de băieți și fiul lui, pedagog la aceeași școală, Manaș Avram, directorul liceului evreiesc comercial-mixt, Puiu Geller, profesor de fizico-chimie, Waissbuch, profesor de limba română, Mișu Leizerovici, profesor de franceză și mulți alții.

Un număr de 65 de elevi n-au mai revenit la școală. Îmi amintesc că la liceul de băieți, clasa a VII-a a fost cel mai greu lovită: la redeschidere erau prezenți doar 9 sau 10 elevi dintr-un total de 30. Din clasa a III-a, unde eram diriginte, au lipsit 10 copii din 35, printre care îmi amintesc de Focșăneanu Jolion, fiul farmacistului Bernhard Focșăneanu, seful secției culturale de la Comunitatea evreilor din Iași, care avusese aceeași soartă ca și copilul lui.

TEODOR PINELES
București

Un om între oameni: GRIGORE PROFIR

Moara Dacia din Iași luera din plin pentru nevoile armatei și pentru populația încercată de primele zile de război. Pentru muncile de încălcare și descărcat au fost aduși la moară peste 50 de evrei trimiși de armată, la care s-au adăugat alți 25, refugiați de raziele efectuate prin oraș și repartizați la muncă. Personalul morii cuprindea de asemenea circa 25 de evrei.

Tulburările din orașul Iași, actele huliganice fasciste, arestările abuzive, toate acestea l-au determinat pe Grigore Profir, directorul morii, să ia măsuri pentru ca cei circa 100 de evrei să poată fi în siguranță. Astfel, încă de la 26 iunie au fost amenajate câteva magazii, pentru ca aceștia să poată dormi la moară.

În ziua de 29 iunie, cînd a început pogromul, Grigore Profir a venit la moară foarte devreme. Auzind unele zvonuri, hotărîse să rămîna, în acea zi de duminică, la întreprindere, pentru a supraveghea soarta evreilor aflați la muncă.

Se dase ordin ca toți evreii din Iași să meargă la Chestura poliției, pentru verificarea actelor. În acest scop, evreii au fost ridicați din case, așa cum se găseau și trimiși în stradă unde se formau mari convoaie. În cartierul Păcurari convoiul începuse să se formeze de la marginea orașului și înainta spre centru, pe strada Păcurari. Cînd convoiul a ajuns în mijlocul străzii Niciman, care ducea la moara Dacia, s-au trimis emisarii pentru a scoate evreii și de aici. I s-a cerut lui Grigore Profir să adune în curte toți evreii pentru a fi ridicați. A fost amenințat cu împușcarea, dar el a refuzat să se supună ordinului.

În aceeași zi au mai venit cîteva patrulare pentru a ridica pe evreii din moară, însă, neclintit, Grigore Profir a refuzat toate solicitările. Merită, de asemenea, remarcată atitudinea frumoasă a muncitorilor neevrei din moară care au susținut activitatea lui Grigore Profir, i-au încurajat pe evrei și au adus de

acasă mîncare pentru aceștia.

Împreună cu soția lui și cu un grup de muncitori, Grigore Profir a ajutat să fie aduși la moară și alți salariați evrei ai întreprinderii, cu membri din familiile acestora. Spre seară a adus o căruță cu alimente.

Au fost, astfel, salvați de la moarte toți evreii care s-au găsit în acea zi la moara Dacia. Se știe că din convoiul de evrei plecat din cartierul Păcurari s-au întors foarte puțini supraviețuitori.

Timp de aproape trei luni, toți acești evrei au locuit la moară. A fost organizată o cantină, cu sprîjinul material al lui Grigore Profir. S-au creat condiții mai omențești de lucru.

În toți anii prigoanei fasciste, Grigore Profir a întins o mîna de ajutor tuturor celor care i-au solicitat sprîjinul. Mulți neevrei sau evrei au găsit la el o vorbă bună și un ajutor material; s-a îngrijit de ajutorarea unor orfani și văduve proveniți din pogrom sau din război.

A trimis personal și a contribuit la trimiterea de ajutoare materiale în lagăre, închisori, detașamente exterioare de muncă, pentru care a și avut neplăceri. A acordat ajutoare în bani și alimente multor familii din Iași, ai căror susținători erau în închisori și lagăre.

Grigore Profir este azi în vîrstă de peste 80 de ani. Are pretutindeni prieteni mulți. Primește scrisori din diferite părți ale lumii. De Anul nou, de sărbători, cîrge felicitări în multe limbi ale globului. Este un om modest și poate că rîndurile de față, scrise de unul din cei salvați de el de la moarte, la 29 iunie 1941, ar fi apărut în urmă cu mulți ani, dacă Grigore Profir nu l-ar fi oprit.

Cînd îi reamintește cineva de acele vremuri, încercînd să-i arate meritele, el capătă o mîna foarte serioasă: „Da, au fost vremuri cumplite; dar n-am fost singurul”.

Prof. G. LEIZER — Iași

Mormintele comune ale martirilor

Cîteva mii de cadavre — numărul lor exact nu a putut fi stabilit — au fost înhumate îngropi comune săpate în grabă în cimitirul evreiesc din Iași. Prin grija Federației Comunităților Evreiești și a Comunității evreilor din Iași, a fost ridicat un monument. Pe acesta se află următoarea inscripție încrustată în marmură:

„PE ACEȘTIA ÎI PLÎNGEM”... (Ieremiade 1—16)

Miile de frați, cei dragi și iubiți, fii ai obștii celei sfinte care a fost „mamă de obști” în Israel, membri ai Comunității evreilor din Iași, rabini și învățați conducători și slujbași, oameni ai spiritului și ai muncii cu brațele, bărbați, femei și copii, sfinți și neprihăniți;

care au fost uciși de către nelegiuții, antisemiți, rasisti, fasciști, în anul în care „văzut-am răul” (Psalmi 90—15) cinci mii șapte sute unu de la facerea lumii, în zilele a treia, a patra și a cincea a lunii Tamuz (29 iunie — 2 iulie 1941).

Au fost măcelăriți „ca vitele duse la tăiere” și „soarele s-a rusinat și pătăla luna” la nelegiuirile făcute pe străzile orașului devenit orașul măcelului.

Alții au fost miinați în vagoane ferecate în „trenul morții” și purtați în decursul a trei zile și trei nopți, fără o picătură de apă și un pic de aer. Strigătele lor de desnădejde cutremurat-au bolta cerească dar nu s-a găsit nici urmă de milă la călăii lor, pînă cînd cei mai mulți s-au stîns de sete și sufocați.

Lacrimi amare vărsăm pentru ei, mucenicii care s-au alăturat celor șase milioane de evrei exterminați în anii holocaustului.

„Tărănă, nu le acoperi singele” (Iov 16—18). Nici cînd nu-i vom uita și în mîngîierea și reclădirea Sionului și Ierusalimului găsi-vom și a noastră mîngîiere.”

La Podul Iloaie, într-o groapă comună ce se află în cimitirul evreiesc, au fost înhumate 1200 cadavre descărcate din trenul morții iar la Tg. Frumos, de asemenea într-o groapă comună odihnesc 654 martiri. În fiecare din aceste cimitire Federația Comunităților Evreiești a înălțat cîte un monument pentru veșnica amintire a celor pieriți în chinuri groaznice.

CLIȘEUL DE JOS: Monumentul de la Podul Iloaiei;
CLIȘEUL DIN DREAPTA: Monumentul de la Tg. Frumos

GLOSAR IUDAIC

„KLEI KODEȘ”

(Literal: Obiecte sacre)

Obiecte sfinte ce se găsesc în sinagogă, de pildă: menora, talith, șofar, sidurim (cărți de rugăciune).

În zilele noastre această expresie este folosită spre a indica deservenții de cult: rabin, cantor, șames.

„KLAL ISRAEL”

Expresie utilizată spre a indica poporul evreu în totalitatea sa.

KITVEI HAKODEȘ

(Literal: Scrierile sfinte)

Cărțile ce alcătuiesc Biblia: Tora, Profetii, Hagiografia. Ele sînt 24 la număr: 5 cărți ale Torei; 4 cărți ale primilor profeti; 4 cărți ale ultimilor profeti; 11 cărți Hagiografie (6 cărți și 5 Meghilot).

KETUBA

Serisoare-angajament pe care bărbatul o acordă soției sale și în care sînt arătate în amănunt obligațiile materiale pe care și le asumă la căsătorie, privind întreținerea soției, precum și despăgubirile ce urmează a le primi în caz de divorț sau ar rămîne văduvă.

În cursul ceremoniei căsătoriei rabinul oficiază citirei Ketubei sub baldachin iar mirele o semnează cu martori. Ketuba e redactată în limba arameică.

KETER TORA

(Literal: Coroana Torei)

Podocăbă din aur sau argint, ce împodobeste sulul Torei.

În pag. 12-a textul în limba ebraică

SIMHA RAZ

VICTIME ALE POGROMULUI — Familia Wittner: Lica (Mozes) fiu, Idel, tată, Lazăr, fiu; rabin Reines Moșe Ghidallahu; familia Cernea: Sally, (55 ani) mamă, Ety (Tuța) (21) fiică, Herman (28) fiu; frații Croitoru; Bercu Știrbu.

AU FOST ÎN TRENUL MORȚII

o evocare de MARIUS MIRCU

ÎN CURTEA CHESTURII

Se inserase de-a binelea — povestește Dan David — când am intrat noi în curtea Chesturii Poliției, dar ne-am putut da seama că stivele din apropierea porții nu erau lemne de foc, ci cadavre. Înaintam greu, curtea era plină de cadavre întinse pe jos. Nu erau întinse numai cadavre, erau și muribunzi, răniți.

— Culcați!

A trebuit să ne întindem și noi pe jos, care cum a putut, pentru că loc nu era. Eu mi-am ales un cadavru mai masiv, l-am așezat deasupra mea, pentru cazul că se va trage iar. Am încercat să adorm, avusesem, oricât, o zi grea. Vaie-te, urletele răniților nu te lăsau să ațipești.

Se înnoptase, când s-a auzit la megafon: — Toți lucrătorii tipografi să se prezinte la poartă!

(Mai târziu am aflat pentru ce aveau nevoie de tipografi: nu veniseră în ziua aceea la lucru tipograful evrei, știți de ce, și n-avea cine lucra ziarele de a doua zi, tocmai ziarele care aveau să scrie despre noi.)

M-am hotărât să fiu și eu tipograf și am vrut să ies; mi-a fost cu neputință să mă ridic, nu eram în stare. În cele din urmă am ațipit.

De îndată ce s-a putut vedea cât de cît, am căutat vreun cunoscut. Am văzut că și ceilalți caută cunoscuții, se grupează pe străzi, pe curți. L-am zărit pe Hascal Burăh, croitorul din strada mea. M-am repezit la el:

— Nu l-ai văzut pe tata?

S-a uitat lung la mine:

— Dar cine ești tu?

— Cum, nenule Hascal, nu mă cunoști?!

Sînt fiul lui...

— Aoleu, ce-au făcut din tine!

De la el am aflat cât de umflată mi-e

fata, plină de sânge inehetat.

Am găsit acolo o mulțime de cunoscuți, fiecare cu alt beteșug, nimeni nu scăpase nevințat. Ne-am hotărât să fim împreună, să ne putem ajuta la nevoie.

La 6 dimineața a apărut în curte sublocotenentul Ghinăru cu un pluton de jandarmi:

— Incolnarea!... Femeile să plece acasă!... Și copiii!

Unele femei s-au grăbit să plece, veniseră să-și caute bărbatii, dar nu-i găseră; altele, care erau acolo cu soții lor, n-au plecat, au rămas vreo optzeci. Și vreo douăzeci de copii între 8 și 14 ani, părinții nu voiau să-i lase singuri. Se afla și un copil de 6 luni, cu mama și tatăl său, comerciantul Weismann.

Am ieșit pe poartă în rînd cîte zece, trebuia să ne ținem strîns de brat. Am luat-o spre gară, înconjurați de jandarmi, de comisari, de mai mulți civili, de nemții din organizația Todt. Drumul pe unde treceam era presărat cu cadavre, am vrut să le ocolim, ne trezeam cu lovitură cu patul puștii, cu baioneta. S-au prăbușit mai mulți, nu puteau ține pasul grăbit. Cei care nu se ridicau imediat erau împușcați. Ne precedau și ne urmau cîte două tanchete germane, am priceput curînd pentru ce. Căci ne înțeleseserăm cițiva, și am trimis vorbă din rînd în rînd:

— În dreptul străzii Uzinei, când cineva dă din mîna la stînga: „Ura!”, ne risipim care încotro! Din ațitiva ciți sîntem, tot va scăpa o parte. Cei în putere, să se repeadă cîinci-zece în cîte un paznic, nu-mai mulți de 50—60!

Nu-mai că tot pentru asta aduseseră tanchetele, au prevenit eventuala intenție: de îndată ce ajungeam la o încrucișare de străzi, ele blocau trecerile.

ÎN PIAȚA GĂRII

Am ajuns în piața gării.

— Culcați!

Ne-am culcat cu fata în jos, strîns lipiți unul de altul; dar oricît ne-am înghesuit, nu mai era loc de trecere în piață.

Unul a ridicat capul, să vadă ce se întîmplă; a primit un glonte în cap.

Tocmai intrase în gară trenul de București. Călătorii n-aveau loc de trecere prin piață.

— Căleați peste jidani!

— Cum o să călcăm peste oameni?

— Căcați! Eliberati imediat gara!

În timpul acestor pertractări, o bătrînică, cu un coș, s-a putut apropia de noi și ne-a dat un borcan cu dulceată de cîreșe negre amare și cîteva chifle.

— Merg la Lenuta, fie-me-a, e internată la Spiridonie, la spital. O să-i duc el altădată dulceată!

Din ce ne-a dat bătrîna, cel mai mult am binecuvîntat-o pentru borcan, borcanul după ce a fost golit. Veți vedea.

Din trenul de București coborîseră și doi evrei: maiorul de aviație (în uniformă) dr. Marcu Kaufman venea la lăsi la înmormîntarea tatălui său (fusese ucis ieri și i se telefonase fiului la București) și avocatul Blumen (ziaristul Florea Rîmnicanu). I-au descoperit (se controlau pe peron acetele) și i-au culcat alături de noi.

Cînd peronul a fost eliberat de călători, ne-au mînat pe noi în gară. Un civil în haine negre ne croia cîte una, cu un baston negru:

— Numărul 1!

Numărul 1 se ridica de jos și alerga, ocolînd gara, spre peron, pînă la tren.

— Numărul 2... 3... 4...

Eram numărul 78. Am mers încet, pretextînd că sînt rănit la picior, plîm m-au ajutat din urmă cunoscuții cu care mă înțelesesem să fim împreună. Trenul era tras pe linia a doua. Pînă acolo, o alee de hitleristi cu baioneta la armă, soldații, comisarii, agenții civili. Era un tren de marfă, dar am urcat relativ ușor. Am rămas în ușa și pe măsură ce vedeam apărînd pe peron unul din grupa noastră, îi făceam semn. Așa se face că am alcătuit un grup de rude, vecini, prieteni. Ne-am numărat, eram în total, în vagon, cam o sută și douăzeci (în mod normal ar fi intrat 40) dar era mai bine decît în alte vagoane, unde au bîgat pînă la o sută cincizeci.

ÎN VAGON

Am examinat vagonul: înaintea noastră transportaseră în el vite, mai era bagligă pe jos; dar o acoperiseră cu un strat de carbid care, din pricina căldurii rîspîndea un fel de gaz. Cele patru obloane ale vagonului erau bătute pe dinăuntru în cuie. Unul tînar i s-a făcut rău.

— Am eu niște valeriană! a spus un bătrîn.

Avea și zahăr, i-a pus cîteva picături de valeriană. Scena a impresionat. Am profitat de situație:

— Ne amenința asfixierea. Dacă vom fi solidari, cum s-a dovedit bătrînul, care putea ține valeriana numai pentru el, dacă nu ne vom lăsa copleșiți, poate am putea supraviețui. Sîntem cițiva hotărîți să vă ajutăm, vă cerem încredere în noi și ascultare!... Are cineva briceag?

Au apărut două bricege. Împreună cu funcionarul Jean Schimmel, cu croitorul Iancu Chetraru, cu contabilul Arthur Leiba, cu Iosub Friedman, voiajorul comercial, cu o fată, Miriam, de vreo 24 de ani, am desfăcut două obloane. N-am fost observați, dar i-au observat pe alții,

din alte vagoane, care se gîndiseră ca și noi. Am auzit strigăte de pe peron:

— Au spart vagoanele! Vor să evadeze! Trageți în ei!

Au tras. Alții au adus o scară și au bătut pe dinăfară scinduri la obloane, în cule groase: în acele vagoane, cei mai mulți se vor asfixia curînd.

Am profitat la loc cele două obloane ale noastre, să nu ne observe și pe noi. Urma să le desfăcăm cînd trenul va porni din gară, cînd vom elibera și celelalte două obloane.

Au mai lesinat cițiva, mereu se leșina.

— Înghesuți-vă pe cît se mai poate, să nu-i călcăm în picioare. Gîndiți-vă că fiecare din noi poate să leșine!

Mulțimea ne asculta docilă. În alte vagoane, oamenii, înnebuniți, nu vor ține seama de cei prăbușiți.

Sura Feiertel, de 84 de ani, era cu nepotul ei de 13 ani (fiul bătrînei, tatăl băiatului, fusese luat la Chestură cu soția și doi băieți mai mari și nu s-au mai întors niciodată; bătrîna se dusese să-i caute, luase cu ea și nepotul, „să-l aperse”, așa zicea). I s-a găsit loc lîngă o crăpătură în peretele vagonului, unde a așezat băatul și ea îl ținea înconjurat cu brațele. Il apăra.

Tot mai mulți strigau către cei de pe peron: „Apă! Apă!”, dar cei de pe peron, militari, comisarii, agenții, civili, erau lipsiți de auz.

SINISTRA CĂLĂTORIE

La 8, două ore de cînd a început îmbarcarea noastră, trenul a pornit. A pornit încet, făcea manevră, dibuia, pesemne nu știa încotro s-o ia. Am eliberat cele patru obloane dar am postat cîte o gardă la fiecare, să le acopere iar, în caz de primejdie. A început să pătrundă aerul, ne-a mai înviort. Ne dezbrăcaserăm mai toți, căldura era totuși înăbușitoare. Am reușit să desprindem și o scîndură din acoperiș.

În alte vagoane — ne-au povestit mai târziu — au avut o idee mai bună: au desprins o scîndură-două din dușumea. În gară la Cucuteni, cînd trenul a staționat mai mult, doi din ultimul sau penultimul vagon au procedat astfel și au ieșit din vagon. Au fost văzuți. Cițiva soldați hitleristi i-au așezat cu gîtul pe sîna:

— Fă puțină manevră! i-au poruncit mecanicului, nu i-au spus pentru ce.

După care, un hitlerist a plimbat unul din capete de-a lungul vagoanelor, să-l vedem, să învățăm minte. Apoi a azvîrlit acel cap într-unul din vagoane. Îl vom așeza în groapa comună, la Podu-Iloaei.

Solomon Sandovici, student la Conservator, fiu de muzician, a văzut ce au pățit cei doi evadați. Și el, cu încă unul, desprinseseră o scîndură din dușumea; dar au ieșit după ce trenul a pornit. S-au acuns în pumbiște. Peste cîteva zile ne vom pomeni cu ei în lagăr.

În vagonul nostru se afla și rabinul Tverski — Călărășăr Rebă. De cum pornise trenul din Iași, a început să murmure rugăciuni, nu s-a oprit decît cînd s-a oprit definitiv trenul. Nu și-a scos haina, nu și-a scos pălăria, se ruga necontent.

Zăriseam în vagon un cui în care îmi atrănasem trenului. Mi-am amintit de el, m-am uitat să văd dacă mai era acolo.

L-am zărit pe Herțel Glickman zis Malec, chelner la Corso, își petrecuse curea în jurul gîtului și acum o prindea de cui.

— Ce faci acolo?

— Nu mai pot suporta!

Nu căldura (insuportabilă) n-o mai putea suporta Malec, ci tragedia din casa lui, cu o zi înainte, nici n-o pot povesti, cu toate că am aflat-o în amănunțime.

— Apă! Apă! strigau tot mai mult. Frizerul Natan Croitoru a scos la iveală borcanul de cîreșe negre, amare, pe care bătrînica din gara Iași îl luase de la gura fie-si, Lenuta. L-a trecut din mîna în mîna, fiecare a luat cîte o boabă.

— Aveți grijă de borcan!

Borcanul acela a salvat multe vieți, în el am putut urina, pe rînd, prea puțin să-a risipit.

Paza trenului trăgea mereu în vagoane, focuri de avertisment. Apărea la oblon cîte unul din deținuți:

— Trageți în mine, camarazi, să sfîșec o dată!

Așa au sfîșit și în vagonul nostru vreo trei.

De cîte ori oprea trenul (și oprea, în încetineală, mereu), oamenii strigau după apă, doar-doar se va îndura cineva. La un canton, un ceferist auzind și miindu-se grozav ce problemă „mare” îl poartă frămînta pe unii oameni, a adus o găleată întreaga:

— Vă aduc cît vreți, oameni buni, dar asta e tot ce doriți!

L-a zărit un hitlerist: a izbit cu ciama în găleată, azvîrlind-o cît colo, rînjind.

La altă oprire am zărit un cîmp întreg cu păpădie. Încă în liceu, la Bătănică, profesorul ne arătase ce salată bună potă face din păpădie. Nu de săliam mi-era acum poftă. Am spus unui sălbăt român de jos:

— Vrei, te rog, să-mi dai o păpădie?

S-a uitat mirat la mine („auzi de ce? arde-lui, de-o floare?”), fără îndoială mi-a scotocit înnebunit de căldură (și lui, în aer liber, îl era cald, își desfăcu vestonul).

A smuls o păpădie, a așezat-o în vîrfuri baionetei și mi-a întins-o prin oblon. Cînd a văzut că o înfulec dîntre-o dată, a înțeles. A cules o grămadă, cîteva grămezi și mi le-a azvîrlit în vagon. Multe vieți au salvat în vagonul nostru, acele păpădii!

Carbidul de pe jos făcea efervescentă, cu toți respiram, amețeam. Ca să nu ne lăsăm copleșiți, am început să ne povestim, pe rînd, ce am pățit ieri, să susținem atenția. Dar tot s-au mai prăbușit unii.

LA PODU ILOAIEI

La ora două fără cinci (cițiva mai aveau ceas) trenul s-a oprit din nou. Ajunseserăm la destinație, dar noi n-o știam încă (făcuserăm în opt ore, un drum de 30 de kilometri). Eram în plin cîmp; fiind la o curbă și o linie ferată, am zărit gara: Podu Iloaei. În fața terasamentului, bălți cu apă (ploaueza ieri pe aici). Apa dădea care jînduim. Doi plutonieri cu vreo douăzeci de soldați se desfășuraseră de-a lungul trenului, cu armele întinse spre noi.

— Ne împușcă la coborîre! a strigat unul din vagon. La fel au strigat alții, din celelalte vagoane. Doi au sărit, cu gîndul să evadeze. Doi soldați i-au strîps cu baionetele. Am dat consenmul:

— Nu coboară nimeni din vagon, oricît ne vor amenința!

De la oblonul la care mă aflam, vedeam bine ce se întîmpla în gară. Veniseră autoritățile locale (am aflat mai târziu); președintele plășii, primarul, un magistrat militar. Au întredeschis ușile primului vagon:

— Coboriți!

N-a coborît nimeni.

— Coboriți, oameni buni, a stăruit magistratul (Loghin), nu vă fie teamă, nu vi se întîmplă nimic rău, vă dau cuvîntul meu!

N-a coborît nimeni. Pesemne și acolo se hotărîseră să nu coboare, se temeau.

Cei de jos au deschis larg ușile și atînuț s-au prăbușit în afară cu zecile. Morți. Doar trei din vagon nu erau morți, erau muribunzi. Toți, în pielea goală.

VICTIME ALE POGROMULUI — Familia Marcus: Saie (58 ani), Marcovici Benu (48), Nathan (23); familia Hirschensohn: dr. Carol, nepot (28), Albert (23) fiu, Heinrich-Herscu (71); Iancu Moise (40); Naftuli Moise (70); Leon Moise (21); Iancu Moise (30).

Cîtiva militari români și-au scos chi-
piile, și-au făcut cruce. Hitleriștii din paza
trenului nostru n-au mai scos pistoalele,
au scos aparatele de fotografiat. Tăca-
neau necontenți.

Am strigat celor din vagon:
— Fraților, sintem salvați! Se deschid
vagoanele!

— Săracu' — a exclamat unul (ceilalți
din vagon nu vedeau ce se întîmplă în
gară). — a înnebunit și el!

A fost deschis al doilea vagon, al treie-
lea. În amîndouă, mai mulți morți decît
vii.

A venit și rîndul vagonului nostru. Mil-
itarilor români, oamenii mai în vîrstă, ne-au
ajutat să coborîm. Primul a coborît, mă-
ret, cu brațele înălțate spre cer (dar de
astădată nu-l silea nimeni), drept mul-
țumire și binecuvîntare. Călărășar Rebă.
Cum a coborît, ameițit de aer, s-a prăbu-
șit, leșinat. L-am stropit cu apă, și-a re-
venit, dar a refuzat să guste din apa ce
i se întindea:

— Să bea întîi ceilalți.

Îndată ce au coborît, cei mai mulți
dintre noi s-au repezit la bălțile din
aproapie, să se sature de apă, cine știe
cît vom mai merge și unde vom mai fi
lăsați să bem apă. Ca să-mi fac provizie,
mi-am scos bocancii și i-am umplut cu
apă. M-am dus să-i pun bine în vagon
(unii din noi, grijulii, își notaseră, la co-
borire, numărul vagonului, să știe unde
să urce cînd vom pleca mai departe). Am
văzut abia acum ce norocos era vagonul
nostru, am numărat pe podea doar 14
morți. Am găsit și cîtiva leșinați (aerul
proaspăt, năvălit subit în vagon, îi ame-
țise), i-am dat jos, i-am dus la băltă. Unul
din ei și-a afundat capul în apă, n-am
avut puterea să-l scoată. L-a observat un
ostăș (unul din camarazii celor care
ier...) și m-a strigat. Am intrat în băltă,
să-l scot pe imprudent, dar m-am afundat
în mîl. Soldatul mi-a întins arma și m-a
tras afară, cu o mînă îl trăgeam pe îne-
cat: era droghistul Faibiș Herscu, avea
un glonte în țeastă, îl căpătase ieri, la
Chestură, îi spusesea oamenii că are o
umflătură în cap dar el credea că e un
cucu.

Și rabinul Pocher (din strada Costache
Negri) coborînd din vagon, s-a prăbușit,
ameițit. Au alergat oamenii să-i dea aju-
tor: a fost în zadar.

Dintr-un vagon coborise un bărbat ma-
siv, înalt, în haină neagră, cravată la
gît: domnul Alter Michel, comerciant de
fructe și seminte, cu prăvălie arătoasă
în Hala mare din Iași. Cînd l-a zărit
pretorul:

— Domnule Michel, dumneata printre
comuniști?

— Ce comuniști, coane, aștia sînt comu-
niști? Uite, îți-l prezint pe bancherul Pas-
cal Friedmann, pe fabricantul de meze-
luri Lazăr Leibovici, pe...

— Așa ni s-a comunicat la telefon, că
vom primi un tren cu comuniști, să luăm
măsurile de rigoare!... Dar ce-ați pățit?

— Mă duceam la Bancă să subscriu
pentru Împrumutul de Reîntregire la care
am fost impus. M-au înhățat, mi-au smuls
ceasul, cu lanț cu tot, și m-au băgat în
convoi, laolaltă cu aștia...

Erau coborîți din tren și foarte mulți
răniți (după torturile de ieri) sau suferin-
zi din pricina condițiilor în care călă-
toriserăm. Dr. Marcu Wassermann a în-
jghebat în gară o echipă de ajutor, îm-
preună cu dr. Weissbuch, cu farmacistul
Bercu, cu studentul în Litere (dar ulterio-
r a devenit medic) Jean Soicaș.

Atunci, aflînd că nu plecăm mai de-
parte, mi-a venit ideea organizării noastre
și, împreună cu dr. Wassermann și cu
avocatul Israel Wexman am alcătuit nu-
cleul unui comitet. Era comitetul activ,
la care s-au asociat ulterior Mandan și
Isidor Leibovici; dar fată de autorități
am prezentat un comitet „onorific” co-
respunzător: bancherul Pascal Fried-
mann, industriașul Arnold Cohn, Iosif
Nadler — Agentura și Comision, Marcu
Grünberg, contabil-șef.

Pînă să se golească toate vagoanele,
ne-am întins mulți în iarbă, pe grupuri
de cunoștințe. Jur împrejur, flori de cîmp,
aer proaspăt, viață...

Marcu Grünberg își număra mereu fa-
milia și nu-i venea să creadă, coborîseră
așa cum urcaseră: tata, mama, o fetiță
de 8 ani, un băiat de 10. Fetița își certa
fratele că n-a fost cuminte, că și-a pă-
tat hainele și fața... Uitaseră cu totul prin
ce trecuseră... Pruncul de șase luni țîpa
de țî se rupea inima, mama îi tot întin-
dea sinul, dar din sin nu ieșea picătură.

Unul singur nu se amesteca cu alții,
sta deoparte, îngîndurat: tîmplarul Segal
David. Își îndesase în cap o săpucă de
licean, n-o scosese nici în vagon (deși
era gol-golul), n-o va scoate nici mai trî-
ziu, în lagăr. Am aflat povestea acestei
șepci, povestea începuse ieri dimineață,
cînd îi năvăliseră în casă, în Tîrgul Cu-
cului, lingă Sinagoga Mare, doi ofițeri
hitleriști. Locuia cu soția, cu fiica, cu gi-
nerele și cu nepotul, licean. I-au ucis pe
loc fata, care încercase să-și apere tatăl,
i-au ucis gînerel, care încercase să-și
apere soția. Au tras în nepot (nu l-au ni-
merit) care, încercînd să-și apere bunil-
cu, l-a lovit în obraz pe unul din hitle-
riști, l-a sîngerat. În stradă, în coloaană,
hitleristul sîngerat l-a recunoscut pe bă-
iat, care mergea alături de bunilcu său,
tîmplarul Segal. L-a împușcat. Bunilcu
a ridicat șapca de licean, plină de sînge
și și-a îndesat-o în cap, era singura ami-
n-tire de familie. N-a mai scos-o.

VINO SĂ STAI LA NOI

Am primit ordinul de încolonare. Nu,
nu mai era ordin, era aproape rugăminte:
— Oameni buni, să pornim spre oraș.
Un plutonier a avut curiozitatea să ne
numere: 793. Urcaserăm în tren (auziseam
cifra cînd ne-am îmbarcat, o raportase
cineva, cuiuva) 2 000. Peste cîteva zile, cînd
vom termina cu îngropatul morților din
tren, vom constata că am așezat în cele
zece gropi comune (una aparte, unde am
adunat toți studenții, indiferent de nu-
anță politică ori religioasă) 1254 (36 de
femei) din care au putut fi identificați
1151.

Am luat-o, grup dezordonat răsfrînt pe
o mare suprafață, pe Șoseaua Națională.
„Paza” înainte, noi după ea. Mergeam în-
cîet, nu ne mai mîna nimeni. Era luni, zi
de țîrg și în primele momente mulțimea
de țărani ne-abia scotit o procesiune, se
aflau și cîtiva rabini printre noi, ideea
era întărită și de faptul că mulți dintre
noi abia mergeau, sprijiniți de alții.

— Îi duc pe bolnavi la vreun sfînt
de-al lor!

Cînd au aflat ce e cu noi, au început
să-și facă semnul crucii; cite o țărancă,
un țaran se apropia sfîos de noi:

— Ia niște brînză... ia măligă... ia fruc-
tele astea!

Un golan de vreo 17 ani a găsit un
băț, s-a repezit în doamna Grünberg care
își ținea de mînă cei doi copii și a încep-
ut s-o iovească. Un țaran bătrîn i-a
smuls bățul din mînă și l-a lovit cu atîta
furie încît golanul s-a prăbușit în nesim-
țire.

Copilul de șase luni al doamnei Weis-
smann plîngea necontenit. O țărancă l-a
luat în brațe și l-a pus la pieptul ei, să
sugă. Mergeau alături cele două mame,
cea adevărată și cea adoptivă și discutau
(despre copil), de parcă se cunoșteau de
cînd lumea.

Drumul a durat aproape o oră, era plă-
cut să mergi în aer liber. (Și ieri, la ora
asta, pe străzile Iașului, ne „plimbaseră”
în aer liber, era însă altceva; dar oare
a fost ieri? Sau în vremuri și în locuri
tare-tare îndepărtate?)

Am ajuns în Ulița sinagogilor, ne-am
oprit în curtea Sinagogii Mari.

Se adunase în uliță mai toată populația
țîrgului. Veniseră cu de-ale gurii și le
împărțeau pe farfurii, pe țăvi. O fată,

Brana Leiba, venise cu mai multe sifoane
și cu o chieșa cu dulceată (cîreșe negre,
amare!), o femeie adusesse turtă dulce,
zău dacă nu te credeai în seara de Iom
Kipur, la sfîrșitul postului! Priveam cu
admirație la chieșa, nu atît dulceata o
aveam în vedere, era mult mai mare decît
borcănașul pe care ni-l dăruise bătrî-
na în gara Iași, ce bine ne-ar fi prins
în tren! Localnicii își alegeau, dintre noi,
un om ori o familie, fie la nimereală,
fie după ce îl întrebau ce ocupație are
(să se potrivească cu a gazdei):

— Vino să stai la noi. N-avem palat,
dar o să ne mai înghesuim oleacă!

Curtea se golea vîzînd cu ochii, și de
oaspeți și de gazde. Au rămas cei neva-
lizi, răniți, beteșiți. Doctorul Wassermann
și echipa lui sanitară îngrijeau de ei.
Femei și fete creștine aduceau apă și pu-
neau rîniților comprese. Foarte priceput
(și inimos) se arăta Iulius Bacico, ceta-
țean român de origine italiană: spăla
rările de parcă era de meserie sanitar.
Dar mulți erau răniți grav (împușcați,
loviți cu ranga în cap) și se așteptau cei
rău vătămați care, între timp, fuseseră
scosi din tren, trebuiau să sosească din
moment în moment, cu căruțele. O scurtă
convorbire între dr. Wassermann și dom-
nul Cohn de la Comunitate:

— Transformăm Sinagoga mică, din
celălalt capăt al uliții, în spital!

Români, evrei, au adus saltele, perne,
cearsăfuri, le-au așezat pe dușumeaua Si-
nagogii mici, așa s-a inaugurat încă în
acea seară „spitalul” care repede s-a um-
plut de locatari. Unul dintre noi, Abra-
ham Săndulescu, și-a amintit (tatăl său
fusesse abia ieri împușcat în fața lui, pe
strada Ștefan cel Mare nr. 3) că are în
Podu Iloaei un unchi, dr. Iancu. S-a dus
la el, nu l-a găsit, era concentrat, dar a
găsit instrumentar medical și l-a adu-
s, ca să se poată înființa secția de chiru-
gie.

Seara țîrziu am terminat cu ajutorul.
M-am dus la poștă și am expediat la Iași
unii prietene a mamei, o romîncă, o
carte poștală: „Sărut mina, tușă Elena!
Spune celei mai bune prietene a dumitale
că feciorul ei, care a plecat ieri în excu-
sie, e sănătos, mulțumesc lui Dumnezeu,
să n-aibă grijă de mine, mă descurc
eu, dar să-mi trimită ceva bani și să-mi
trimită vești despre fiecare. Să-mi scrie
pe adresa unui bun creștin, Lazăr-Brută-
rie, pentru Dan”.

Era și timpul s-o liniștesc pe mama,
umbla ca besmetică să mă caute la ca-
nalul colector unde fuseseră pescuite mul-
țime de cadavre. Umbla cu vechea ei
prietenă, creștina Elena Manea care, în
treacă țîz, în casa ei din strada Pa-
lat 24, ascunsese, deci salvase, șase evrei...

VIAȚA ÎN LAGĂR

Nu numai evreii locali ne-au luat în
gazdă, au luat și creștinii. Familia lui
Gheorghe Jitaru a solicitat trei evrei,
alții cite unul, cite doi.

Cea mai mare parte am fost repartiza-
ți la moșiile din apropiere, pentru
munci agricole. Muncă obligatorie, prin
urmare fără plată. Alții au avut noroc:
cei angajați la întreprinderea de poduri;
inginerul-șef nici n-a vrut să audă cînd
i s-a sugerat să-i primească pe evrei fără
plată, îi plătea ca pe toți muncitorii. La
fel s-a întîmplat în stația C.F.R.

Din banii găsiți asupra morților ni s-a
înjghebat o cantină în curtea Sinagogii
Mari. Cu hainele și rufăria decedaților,
găsite în tren, au fost îmbrăcați cei care
n-au primit pachet de acasă.

După cîteva zile, cînd ne-am mai re-
venit, o parte din noi a început să se re-
volte, individual:

— Eu pentru ce am fost ridicat și adus
aici? Doar am scris la Împrumutul
Reîntregirii!

— Eu sînt invalid din războiul 1916—
1918, am cîteva decorații!

— Eu sînt premiliar, mi-am făcut zi
de zi datoria!

Au întocmit memorii bancherii, comer-
cianții, meseriașii, studenții, premilitarii,
le-au înaintat la București. N-a fost în
zadar. A venit o comisie de anchetă. Am
fost conștințios interogați, s-a cercetat cu
toată obiectivitatea, ni s-a prezentat ofi-
cial concluzia: nevinovați! Dar am ră-
mas toți pe loc, în lagăr.

E o poveste întregă viața noastră acolo,
la Podu-Iloaei, nici o carte n-ar ajunge
s-o povestesc... Mi-amintesc de croitorul
Leon Zilbermann. Fusesse în curtea Ches-
turii împreună cu fiul său, Puiu. La poar-
tă, Puiu a fost lovit în cap cu ranga, a
căzut într-o baltă de sînge. A căzut și
croitorul dar s-a ridicat. În lagăr, croito-
rul și-a lăsat barbă, în semn de doliu, spu-
nea zilnic *kadiş*; dar soției, la Iași, i-a
scris că se află la Podu-Iloaei împreună
cu Puiu și că amîndoi, slavă Domnului,
sînt sănătoși. I-a răspuns cu indignare
soția: „Dar cum poți scrie că Puiu e cu
tine, cînd ieri am primit o scrisoare de
la el, din lagărul de la Călărăși, și îmi
scrie că e, slavă Domnului, sănătos, dar
că tu, iartă-mă Doamne, ești mort, te-a
văzut cu ochii lui cînd ai căzut în poarta
Chesturii! Care din voi mă mînte?”.

N-am să uit sărbătoarea de Iom Kipur.
S-a improvizat o sinagogă în care să în-
cîpem toți, și evreii locali și noi, cei din
lagăr: la școala evreiască, pe care di-
rectorul Epstein și fiii săi, David și
Marcu, au amenajat-o în acest scop. Toc-
mai o evacuasera soldații hitleriști care
au părăsit localitatea și au lăsat-o mai
rău ca un grajd. Erau pline toate clasele,
nu lipseau decît personalul sanitar de
serviciu la „spital” și garda puternică
pe care am instituit-o afară. Puține tale-
simi, puține cărți de rugăciune, o singu-
ră Toră; dar lacrimi erau destule. Și
deservenți de cult aveam destui, coborî-
seră cu noi, din tren: trei rabini, zece
hahami, cinci moeli, trei cantori... Au fost
repartizați pe clase. La *Iskor* s-a dat cî-
te liste cu numele celor pe care îi cobo-
rîserăm din tren, morți. Fiecare a spus
kadiş după toți membrii familiei, că nu
știam cine mai e în viață și cine nu. Fie-
care din noi își striga nestingherit dure-
rea, cu minie, cu revoltă, era o jale, sim-
țea că se zguduie pereții...

SÎNTEM NEVINOVAȚI!

Într-o zi au fost adunați deservenții de
cult din lagăr, vreo treizeci:

— Puteți pleca acasă!

S-au pregătit să plece. În afară de Că-
lărășar Rebă:

— Eu am venit cu poporul, plec cu po-
porul!

Foarte greu a fost înduplecat să plece
și el, i s-a explicat:

— E nevoie de autoritatea și de mă-
rțurita dumitale, la Iași, ca să se obțină
și eliberarea celorlalți.

Am mai stat noi în lagăr două luni și
la 19 noiembrie 1941 (cum s-o uit?) a ve-
nit un colonel de la Iași, ne-a adunat:

— Oameni buni, s-a confirmat completa
voastră nevinovație! Veți pleca acasă.
Țara are nevoie de voi. Fiți mai departe
cetățeni loiali!

Dar parcă ne trecuse vreodată prin
minte să nu fim cetățeni loiali? De-ar
fi fost călăii noștri atît de loiali cetă-
țeni!

stiri

PREMERGĂTOR

La Paris, în editura Klincksieck, a apărut monografia învățatului ebraist André Neher despre David Gans (1541—1613).

Această monografie rodul unor îndelungate cercetări — repară o nedreptate. Ea sintetizează contribuția umanismului iudaic la Renașterea și la descoperirea Lumii-noi. Lucrarea lui Neher situează locul gândirii iudaice în secolul XVI.

„La Praga — scrie André Neher — unde, la răsăritul secolelor, avea loc lupta hotărâtoare a astronomiei moderne, la Praga unde, un secol după revoluția sferei terestre datorită descoperirii Lumii-noi, va avea loc revoluția sferei celeste prin descoperirea legilor lui Kepler, un rabin participă la această luptă, cu toată vigoarea. Acest rabin se numește David Gans.”

Învățăcel al rabinului Low din Praga, al umanistului evreu Azarya dei Rossie din Italia și al savanților Tycho Brache și Johannes Kepler, cosmograful și astronomul David Gans va fi în primele rânduri ale bălăii, ca rabin și ca om al Renașterii. Fără ca, prin aceasta, să piardă contactul cu tradiția religioasă.

Ca om de știință, David Gans face deosebire între astronomie și astrologie, prima fiind o știință exactă, iar a doua un punct de vedere spiritual.

Lui Gans i se datorează prima mențiune despre Copernic aflătoare într-un document evreiesc. În anul 1612, el scria: „Acum vreo 70 de ani a trăit un bărbat numit Nicolaus Copernic, un savant genial care-i întrecea pe toți contemporanii săi în știința astronomiei.”

Plină de vederi originale, cartea lui André Neher prezintă o contribuție la cunoașterea unui moment important din istoria gândirii evreiești.

CEREMONIE

Se împlinesc zece ani de la decesul Annei Langfus, cunoscută romancieră de limbă franceză.

Născută în 1920 la Lublin (Polonia), Anna Langfus a debutat la vârsta de 15 ani cu nuvele în revistele lite-

rare din Polonia. Întreaga ei viață și activitate a fost marcată de anii trăiți în țara ei natală, ocupată de nașiști. Ca membră a Rezistenței, a fost de mai multe ori arestată de Gestapo și deținută în închisoarea de la Plock.

În 1946, Anna Langfus a emigrat în Franța, unde a continuat să scrie, în limba franceză. Acolo a publicat drama *Leprosii* (1956), apoi trei romane având ca temă holocaustul și victimele sale. Primul dintre aceste trei romane, *Sarea și pucioasa* (1960) înfățișează experiența unei tinere evreice din Polonia, a cărei viață confortabilă mic-burgheză este răsturnată de invadatorii nașiști care-i asasinază mai întâi părinții apoi soțul. *Bagajele de nisip* (1962), roman distins cu Premiul Goncourt, este o operă cu caracter autobiografic și cu o temă similiară, ca și ultimul ei roman, *Sări, Barbara* (1965).

Opera Annei Langfus prezintă destine individuale unite printr-o soartă comună. În toila persecuțiilor și al atrocităților, tragediei ei eroi nu renunță la demnitatea lor umană, nici la principiile morale.

CONFERINȚĂ

Conferința extraordinară a comunităților evreiești din Spania, care a avut loc la Malaga-Torremolinos din inițiativa lui Nessim Gaon, președintele Federației sefarde mondiale, s-a bucurat de participarea conducătorilor celor șapte principale comunități din Spania: Madrid, Sevilla, Valencia, Melilla și Ceuta, care au prezentat rapoarte.

În unanimitate, conferința a hotărât crearea Federației sefarde din Spania și convocarea unui congres.

În Spania, unde obștea evreiască are un trecut îndelungat și tragic, trăiesc astăzi circa 9.000 de evrei.

CENTENAR

La Institutul Heine din Düsseldorf a fost comemorat dramaturgul și criticul Herbert Eulenberg, care a trăit ani îndelungați în acest oraș și de la a cărui naștere s-au împlinit o sută de ani.

Volumele sale de *Siluetă literară* sint cunoscute și în România, datorită traducerilor lui C. Săteanu.

Herbert Eulenberg a murit în anul 1949.

CENTENAR

La Viena a avut loc comemorarea a 100 de ani de la nașterea lui Fritz Kreisler. Cu acest prilej, a avut loc un concert festiv în sala Academiei de Muzică.

Născut în casa unui medic, Fritz Kreisler a început a studia la Conservatorul din Viena încă de la vârsta de șapte ani, iar la nouă ani a debutat în public. La zece ani a absolvit Conservatorul din Viena, la doisprezece ani — după ce a absolvit și Conservatorul din Paris — a făcut primul turneu, în Statele Unite. A urmat o remarcabilă carieră mondială până când regimul hitlerist l-a silit să emigreze în Franța.

Fritz Kreisler a sprijinit, moral și material, numeroși artiști tineri și numeroase victime ale fascismului german. Pentru realizările sale artistice a obținut numeroase distincții în diferite țări. A murit în 1962.

DISTINCȚII

Printre personalitățile britanice recent distinse cu titluri onorifice se află și 18 membri de vază ai obștei evreiești.

Astfel, sir Frank Schon a fost înălțat la rangul de *pair* și i s-a acordat titlul de baron. El este președintele Companiei pentru dezvoltarea cercetării naționale. Judecătorul Rudolph Lyons, fost vicepreședinte al B'nai Brith, și profesorul Zelman Gowen de la Universitatea din Queensland (Australia) li s-a acordat titlul de cavalier. Au mai fost distinși cu titluri nobiliare: omul de știință Saul Anderson, directorul unui laborator medical; d-na Gladys Dimson, membră a consiliului municipal din Londra; juristul Charles Ansel Emanuel; prof. Henry Salomon de la Universitatea din Manchester; actorii Harry Corbertt și Alfred Marks; David Wigman, unul dintre conducătorii Asociației foștilor luptători evrei; d-na Lilian Rachel Lichtenberger.

URMAȘI

În satul Vento-Prieto de lângă orașul Hidalgo (Mexic) trăiesc douăzeci de familii de evrei indieni.

Etnologii susțin că această comunitate este de origine marană. Primii imigranți au venit din Spania și au trăit

izolați în condiții deosebit de grele. Deși în cursul secolelor au pierdut unele trăsături caracteristice, membrii comunității păstrează încă tradiții mozaice.

Recent, obștea și-a renovat sinagoga. La reconstruirea ei a luat parte întreaga populație a satului.

PROCES

După cercetări care au durat șapte ani, la Triest va începe procesul împotriva conducătorilor unicului lagăr de exterminare care — sub ocupația germană — a existat pe teritoriul Italiei, la San Sabba, lângă Triest. Acolo, mai multe mii de deținuți — în majoritatea lor, evrei din Istria și din nordul Italiei — și-au găsit moartea.

Dintre cei 14 acuzați va compărea în fața justiției numai unul, Josef Oberhauser, locțiitorul comandantului lagărului, August Allers, care s-a sinucis. Oberhauser a fost identificat și arestat într-o berărie din München.

PREMIU

Galeria de artă Sankt-Stephan din Viena a acordat „Premiul anului” lui Simon Wiesenthal pentru curajoasă și îndelungată sa luptă în scopul descoperirii și pedepsirii criminalilor de război hitleriști. După cum cititorii noștri știu, Wiesenthal a creat Centrul de documentare de la Viena, care a desfășurat o activitate susținută pentru descoperirea și sancționarea criminalilor de război.

PREMIU

Scriitorul Manes Sperber a fost distins cu Premiul Georg Büchner pe anul 1975 pentru ansamblul operei sale. Înalta distincție i-a fost înmănată de Heinrich Böll, laureat al Premiului Nobel pentru literatură.

FESTIVAL

Primul festival al filmului evreiesc va avea loc anul acesta, între 24 și 30 octombrie, la Ierusalim. Festivalul va fi marcat de trei manifestări: o gală de filme, o expoziție audio-vizuală și un simpozion. Se vor prezenta filme de scurt și lung metraj cu conținut evreiesc, realizate în diferite țări și epoci.

stiri

CONGRES

Viitorul congres al Organizației internaționale a studenților balneare și termale va avea loc în luna octombrie 1976 la Ierusalim și la Tveria. Această hotărâre s-a luat la ultimul congres, care a avut loc anul trecut la Budapesta și pentru el au votat majoritatea delegațiilor, între care și delegația R. S. România. La congresul din Israel vor participa aproape 300 de delegați, reprezentând 20 de țări.

PICTOR

S-au împlinit 40 de ani de la decesul lui Max Liebermann. Cu acest prilej, la Centrul cultural german din Paris a avut loc inaugurarea unei expoziții retrospective de desene, care s-a bucurat de o mare afliuență de public.

Victimă a fascismului german, Liebermann nu a cunoscut în timpul vieții sale succesul pe care-l merita. Împreună cu Pissaro în Franța, Levitan în Rusia, d'Ancona și da Tivoli în Italia, Josef și Isaca Israels în Olanda și Simon Solomon în Anglia, Max Liebermann este unul dintre promotorii avangărdii artistice liberale, care s-a impus mai ales prin autotoporetele sale.

Elev al lui Isaca Israels, Liebermann a adoptat de tânăr stilul de a picta al școlilor din Haga și din Barbizon, ca apoi să-și creeze un stil personal, tipic impresionist. În istoria artei, Liebermann rămâne unul dintre maeștrii vremii sale, artist umanist, virtuoz al portretului și al autotopretului, dar și al peisajelor reprezentând vechiul cartier evreiesc din Amsterdam.

BAR-MITVA

În Statele Unite ale Americii, unii adulți — care în copilăria lor nu au beneficiat de o educație tradiționalistă — simt nevoia să înceapă o viață religioasă. Astfel, de curind, la Centrul Liubavici din Oak Park, a avut loc festivitatea de bar-mitva a unui bărbat în etate de 41 de ani, tată a trei copii, care a urmat cursurile de inițiere în iudaism ținute de rabinul Moshe Polter.

VICTIME ALE POGROMULUI — Frații Cauffman: Albert (39 ani), Hainer (37), farm. Herscu (27); familia Sanilovici: Carolina, soție, Osias, soț; Isif M. Wainshtock (33) unchi, Saul Z. Landes (25) nepot; caporal Moisa F. Iancu (34); familia Mayer; Pineu-Paul (49) tată, Lazăr-Lică (19) fiu.

י א ר צ י י ט . . .

(סוף פון זייט 10)

דער הומאנער פאליטיק כוון דער רעגירונג פון נעם דזיקן לאנד, האבן זיי זיך פאראייניקט זיך צו געבן זיך פאראייניקט מיט זייערע מעס-חות. די אינפיריקע האבן מיר ווידער אויפגע-נוט די דאזיקע קהילה, אויפגעבנדיק די שילן, צווישן וועלכע סע קלינגט אפ דאס קול פון תלמוד-תורה תלמידים, דאס געזאגט פון די יוגנטלעכע וואס וועגן וועגן אונדזער קולטור-ווערט, וועגן אונדזערע אייביקע האפענונגען און שטרעבונגען.

לא אמת כי אחיה (תהלים קיח-יז). איך וועל נישט שטרעבן נאר לערן, און דערצילן די מעשים פון גאט.

מיר האלטן דעם יארצייט און מיר זענען מבטיחט כא צוועצן ווייטער דעם וועג וואס סע האבן אנגעהויבן אונדזערע גרויסע פירונגער, מרביץ תורה צו זיין, מיר זאלן זיין אדורכ-געדורונגען פון זייער פאטראניטיב. צו בלייבן טריי פאר די הייליקע צילן, כדי מיר זאלן פאר-שטארקן, די גאטדענע קייט פון די דורות פון ישראל.

יהי זכרם ברור!
זאל געבענטשט זיין זייער זכרון!

יארצייט... מיר דערמאנען זיי. די טרערן פליסן, די הערצער בלוטיקן. די ווייטיק איז פריש, גלייך ווי נעכטן וואלט געשען די דא-מיר. דער יארצייט ווייסט פ דיי דריי און א האלב צענדליק יארן און ברענגט אונדז צוריק די גאנצע טראגעדיע. דער יא צייט פון יאס פירט אונדז נישט בליז אויפן בית-עלמין, נאך איך אין שיל. פירט אונדזער געדאנק ווייטער, צו די דריי יארהונדערטער, וואס זענען פאר-ביי זינטן ווידער אויפבויען דאס בית-המדרש, צום אפטרעב רב רבי יהושע העשל ז"ל, צו רבי נתן האנאווער ז"ל, צו דעם בארימטן עבר פון דער דאזיקער קהילה, צו דעם מקור תורה וואס סע האט מיט זיך פארגעשטעלט די דאזיקע קע קהילה, נאך אזוי ווערן מיר געשטארקט נישט אריינצופאן אין יאושגעפילן.

אין די דאזיקע 35 יאר זענען אונדזע רייען שיטערער געווארן. צווישן די וואס זענען היינט אויפבויען פון הייליקן לאנד געפינען זיך פיל יחומים וואס האלטן היינט יארצייט. אדאנק

אומפארגעסלעכע איינדרוקן

(א בריוו פון יהודה שערי)

אין די באריכטן וואס איך האב צוגעשטעלט פאר פארשידענע פארשטייטערשאפטן. מיר וועלן זיך פיל פרייען זיך ווידער צו זען אין ישראל.

דער דאזיקער באזוך מיינער ווי אויך מייך באטייליקן זיך אין קאנגרעס פון דער פעדע-ראציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע, האט מיר פארלייטערט זיך צו באקענען מיט די פראבלעמען פון דער יידישער קהילה פון רומעניע איך זאל קענען זייערע אויפטוען. נאך איין מאל, מייך אנטערקענונג.

ה' יהודה שערי, דעפוטירטער אין כנסת, וועלכער האט נישט לאנג באווכט אונדזער לאנד, האט געשיקט צום רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א א בריוו פון וועלכן מיר צייטן:

"איר בין געווען טיף געריט פון אייער לויבנס-ווערטיקע טעטיקייט ווי אויך פונעם פאקט וואס אייך געלינגט צו דערהאלטן דאס יהדות אין רומעניע. איך האב אויסגעדריקט אט די מיינונג סיי אין דער פרעסע, ווי אויך

מאסן-קברים פון קרבנות

דריי טעג און נעכט, אן וואסער און אן מעג לעכטיקן צום טעמען, און זייער געשריי פון האט זיך דערהויבן צו גאט, דאס געשריי פון געפייניקטע, און האבן נישט געפונען קיין רח-מנות אין די הערצער פון די אכורים, בוי זיי זענען כמעט אלע אומגעקומען פאר דורשט און דערשיקט געווארן.

די אויגן טרערן פארן בראך וואס איז גע-קומען אויף מייך פאלק, וועלכע האבן זיך פאראייניקט מיט די זעקס מיליאן יידן, וועלכע זענען אומגעקומען אין די יארן פון דער שואה:

עטלעכע טויזנט מתים — די גענויע צאָל האט מען נישט געקאנט פעסטשטעלן — זענען באערדיקט געווארן אין מאסן-קברים, וואס מע האט אין איילעניש אויסגעגראבן אויפן יאסער יידישן בית-הקברות, די פעדעראציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע און די לייטונג פון דער יאסער קהילה האט אויפגעשטעלט א מצבה, אויף וועלכער עס איז אויסגעקריצט אין מירמלשטיין אויף לשון-קודש:

„על אלה אני בוכייה...“ (איכה א-טז)

אויף די צענדליקער טויזנטער יידן, געה-ביט וועגניש, די ברידער אונדזערע פון דער הייליקער קהילה יאס, וואס איז געווען אן עיר וואס בישאף:

אויף אירע רבנים און חכמים, אויף אירע מנהיגים און משרתים, אויף די מענשען פון גייסט און פון מעשים, גאטס-פארטיקער, היי-ליקע און ריינע מענער, פרויען און קינדער; וועלכע זענען אומגעבראכט געווארן דורך די רוצחים צוריי הייהודים, די פאשטישע, ראסיסטן, בשנת ראינו רעה (תהלים צ-טז), אין יאר ווען מיר האבן געווען דאס ביינע, תש"א, אין דריטן, פערטן און פינפטן טאג אין הודש תמוז:

זענען אויסגעקוילעט געווארן ווי די שף, די זון און די לבנה האבן זיך געשעט וועגן די רציחות וואס ווי האבן געווען אויף די גאסן, פון דער „עיר ההרג“ אין דער שחיטה-שטאט; זענען אריינגעווארפן געווארן אין די וואנאך-נען פון „טויטן-באן“ און מע האט זיי געפירט

די פעדעראציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע יאסער יידישע קהילה"

אין פאדול-איליע, אין א מאסן-קבר אויפן יידישן בית-עלמין זענען באערדיקט געווארן 1200 מתים. אויסגעלאדענע פון טויטן-באן, און אין טערגו-פרומאס זענען אויך געבראכט גע-ווארן צו קבר ישראל אין א מאסן-קבר 654 קרבנות. אין יעדער פון די בית-עלמינס האט די פעדעראציע אויפגעשטעלט צו א מצבה לזכר פון די קרבנות וואס זענען אומגעקומען אויף קידוש השם.

זענען אויסגעקוילעט געווארן ווי די שף, די זון און די לבנה האבן זיך געשעט וועגן די רציחות וואס ווי האבן געווען אויף די גאסן, פון דער „עיר ההרג“ אין דער שחיטה-שטאט; זענען אריינגעווארפן געווארן אין די וואנאך-נען פון „טויטן-באן“ און מע האט זיי געפירט

א נאָמען אין מירמלשטיין און אין דער לעגענדע

(סוף פון זייט 11)

געהויבן צו גראבן מיט דער לאפעטע, מיט די הענט, דעם גרוב פון דער „ציגלעריי“.

פאל דעם — דערציילט זי מיט גרעסערע אפ-שטעלן צווישן די ווערטער — האב איך דארט געשטעלט א מצבה. ווען איך וואלט גע-ווען געוואוסט...

האבן אים געטראפן אין זיין פוס. א פארוואונ-דעטער האט מען אים אריינגעווארפן אין א וואגן, און מע האט אים אפגעפירט אין שטאט. ער האט אדורגעמאכט דעם וועג, אויף דער גאס וואס וועט שפעטער טראגן זיין נאָמען. לינג-דיק אין וואגן, איז דער מענטש פארבליבן זיין הויז, פאר זיין פרוי, און אפשטעלנדיק זיך אויף א מינוט האט ער געבעטן צוויי זאכן, וואס ער האט נאך געהאלט פונעם לעבן: שולעכל וואסער, און מע זאל אים דערלויבן אז זיין פרוי זאל אים באגלייטן אויפן וועג, אויף וועלכן ער האט געפילט, אז ער איז דער לעצטער... אָבער זי זענען האבן געשטעלט דאס געווער צווישן מאן און ווייב, און דער-מיט אויך די אייביקייט צווישן זיי.

דאס וואס מינדארא האט נישט געוואוסט איז געווען, אז די נאציס האבן דארט בא-גראבן צוואמען זיך פונעם מענטשן אויך פערד, בעת זיי האבן זיך צוריקגעצויגן. מענטשן צו-זאמען מיט פערד אויפן בית-הקברות פון דער שואה, גראבנדיק, אונטער דער מצבה, האט מינדארא בעלעקא געפונען א קאפ פון א פערד. אין וועלכן גרוב ליגן די מענטשן; אירע הענט האבן געגראבן ווייטער, און אזוי האט זי געפונען די קערפערס פון די מענטשן, פון אויבן איז געווען דער העכטער, פון וואלעך ריאן בעלעקא, דערשצסן אין קאפ. אונטער אים דער יונגע, פון העלש הערשקאוויטש. און אונטער אים איז געווען הערמאן געלער, און נאך אונטער אים איז געווען איליע אר-ליאן. מע האט נאך געקאנט דערקענען זייער פנים. אָבער דאס בלוט וואס איז געווען צו-זאמען, ווער קאָ עס נאך פונאדער נעמען?

בעלעקאן האט מען אפגעפירט צו דער קא-מענדאטור פון דער הערמאכט און אין דער צייט האט מען אויך באראבעוועט זיין בעל-בתישקייט: די בחמות, פערד, עופות... אין א חרוב געווארענער שטוב איז אויך מינדארא געווארן איבעריק, איז זי אנטלאפן און זיך אויסבאהאלטן ביי אירע קרובים, וואו סע האט זי געפונען שפעטער מיט א וואך איר אלטע מוטער. „דו לעבסט נאָך?“ — האט זי געפרעגט פארוואונדערט די אלטשקע, ווי אויף א וואונדער. „דיינער איז געשטארבן!“, האט איר נישט אמת! האט אויסגעשוויגן מינדארא — הגם זי האט געוואוסט אז זי גארט זיך גופא. איצט, נאך 32 יאר, רעדט זי שטיל וועגן יענע מראדיקע זאמענטן.

ביים טייד, אויף א בערגל, וואס מע רופט „די ג'עווייז“ — דארט האבן זיי אים דערשצסן. דארט האבן זיי דערשצסן אויך די איבעריקע...“

סע זענען געפאלן אונטערגעשניטן די יידן, און ער, דער רומענער, צו וועמען מע האט צו-געגעבן נאך איינעם, וואס האבן געדארפט בא-צאלן פאר דער שולד צו זיין א מענטש, איליע אוליאן, אין זעלביקן גרוב. ווי ברידער האבן זיי געלעבט. אזוי זענען זיי אויך געפאלן. אזוי האט געפונען מינדארא, ווען זי האט אָר-

אונדזעריקע... א מין מנחם-מענדל אראפגעפאלן פון אן אנדערער וועלט, א שליח-מזל, וועמען א-לעס גייט מיט דער פוטער אראפ, האט קאמענטירט דעם צווייטן טאג די מאדאם פעפי, מיט די פאר-רויטלעכע הענט פונעם לויג.

און מעגלעך אז צוליב אט דעם מענטשל מיטן שטייף-הינט, וואָגעזעלע, שטעקן און אויס-געקומטע שייך, האט דאס שטעטל אנגעהויבן מיט א מאל צו זען אנדערש די וועלט פון שטאָט און ליכט אויפן לייזונט.

פארקומטע שייך, איז נישט פארגעסן געווארן. דער עולם האט זיך צוגעקוקט צו זיינע איבער-לעבונגען, ווי אזוי ער פראוואט צופירן שטעלן יעדן און אלע האבן זיך געשטעלט קעגן אים. מע האט נאָכגעפאלגט זיינע נישט געלינגענע באוועגונגען, זיין לעכערלעכע העפעלעכקייט, מיט א געמישט געפיל פון געלעכטער און גע-וויין.

— מע קאָן שווערן אז ער איז איינער פון די

פ י ל מ

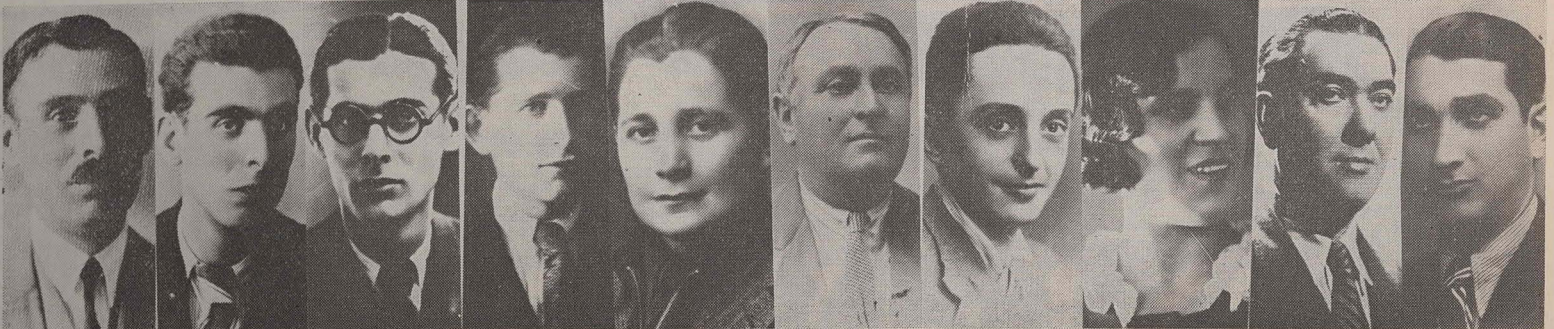
(סוף פון זייט 11)

פארעפנטלעכן מיר פאט: פון קדושי, לזכ-פון די טויזנטער ברידער און שוועסטער, העל-טע זענען אומגעקומען אין שוידערלעכע און טראגישע אומשטאנדן אין די שווארצע טעג פון 29סטן יוני — 3טן יולי 1941.

יהי זכרם ברור!

י זכור

אין דעם דזיקן נומער כוון אונדזער צייט-שר-פט, געווינדעט דעם 35סטן יארצייט פון די אומגעקומענע און פאשטישען פאָרגאם פון יאס,

VICTIME ALE POGROMULUI — Familia Kaiserman: Natan (54 ani) tată, Josef (27) fiu, Carol (24) fiu; frații Iancu: Isidor (25), Rubin (18); familia Grunberg: Iosif Daniel, tată, Celu (16) fiu; Mina Weiss; Simon Lupu (34); Lupu Marcu (30).

השם ינקום דמם!

צייטשריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

ערשיינט צוויי מאל אין חודש * 1.07.1976 * בוקארעסט *

35 יאר זינט דעם פאָראַם אין יאס

יאר צייט...

סו רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן

וועלכע האבן גייעטראגן מיט זייער מליס און דערפאר געווארן צום אומגליקלעכן פון דער פאטריארי "אלע" סטאט יאס, זענען געווארן קרבנות האס וייען זיך אין דער יאנגער קייט נון זיי דייע קריגעריי אדאנק דעם ראשיס.

דער דור גייט אריבער די שוועל פונעם אוראלטן יידישן בית-עלמין פון יאס, באגעצט נען דיר מצות כון הונדערטער יארן, ווען די לייגענט זייערע אויסזייטן טעגלעך זיך דיר די נאגע: ווען זענען געווען די "תושבים" זון ווער די "געצוקגעצט" די בערדער צו די קרבנות די ה טלעיטיטישע זגענטן צו די אפ-סאייקע נונעם טעסטל, וועלכע האבן זיך דו באזעצט ביים גייגנד נון דער דאזיקער סטטו.

די טרין כירן דיר ווייטער גין די אלענע... כארנט, אין די ערשטע זייען זענען פשוטות מצות וואס אינפערסטיינין מיט וייער פשוטות. דיא ישרייפטן דערמאנען הונדערטער יונגע מענער, טען אפיצירן און פוסטע זענענער, וועלכע זע-טען געפאלן פארן ווע ביקן הויכן ציל: "גע-טראבן פארן פ טערלאנד!"

פסקט ווי אין אנדערע ערטער, אין דער יענע און ביים פנס אנדער, זענען אירן דא באערדיקט געווען טויזנטער יידישע זענענער, העלדן נון רומענישע, וועלכע זענען געשטארבן כדי דאס לאנד זאל לעבן!

טעג זיך אבער גייט אפ, די וועלכער ביסט א זון אין דעם בית-עלמין פון יאס נאך עט לעכט פפארן, גיר אויסצודרייען דעם קאפ און נאר דיר געצויגען זיך אנדערע מין קברים, רייקע לויט זייער גרויסן טעה, לויקע צולייג דער טראגנדיגע וועס זיי דערמאנען. דא גע-געפינסטן שוין גייט קיין געצען צו לייגענע, ווייל ווער קאן שוין וויסן ווי אזוי זיי הייסן די טויזנטער בירגער, וועלכע זענען אין "יע-געט זונטיק" אויסגעריסן געווארן פון זייערע היימען זון זייערע קעופער ליגן איצט אין די מאסן-קברין: ווער קאן זיך דען איבערצייגן מיט מנה עפר יקום?"

און ווען די טראכטסט א דיע, דערשלאגענע מיט א טייק גיין אין הויף נון דער פילי-ציי, די אויסגעשאסענע אויך די גאסן, די ידער-מורדעטע אין זייערע ווייזער, אס די אנע וואס ליגן איצט דא זענען די "בליק עכ", וועלכע זענען מענא געווארן דורך זייערע ברודער זון שוועסטער נון די טיטיוואגן. די לעגעטע דאבן זייער טויט געבעטן טעג זון געכט, האבן צייטן זייער זייגן לייב, זו סגייערדיק פאר דו שט, זענען אוואוסגעגען ווייל זיי זע-גען דערשטיקט געווארן און א ביסל לופט, זע-גען מעגנע געווען פאר דורשט גיר א טראפן וואסער, זענען וועטענסט קע פער זענען אווויסענלארפן געווארן פון דער פאנטאסטישן וואס ווי געפירט קיין טעג-יומאס זון פאדוליאליע, קיין כיוסעשט און ראמאן, קיין טעבעאן זון קא-אראש.

(סוף אויף זייט 9)

זיבונג פון לייטונג-קאמיטעט פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע

דעם 14טן יוני איז פארגעקומען און בוקארעסט די זיבונג פון לייטונג-קאמיטעט פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע. די זיבונג איז געווען פערענדיג פון רב הראשי דיר דוד משה רוזן שליט"א פרעזידענט פון דער פעדעראציע.

דער רב הראשי שליט"א האט בקיצור אינאליויט דעם אופן ווי אזוי עס איז פארגע-קומען דער קאנגרעס פון די יידישע קהילות פון רומעניע און די אנגענומענע באשלוסן. ער האט אויך פארגעשטעלט דעם טיפן אפפאלאנג וואס ער האט געהאט אין אינטערנאציאנאלן יידישן לעבן, דאס הויכטיקע ארט וואס ער האט ארומגען אין דער אויסלענדדישער פרעסע.

ה. עמיל שעכטער, גענעראל-סעקרעטאר פון דער פעדעראציע האט אפגעגעבן א באריכט וועגן אופן ווי אזוי עס איז געפיערט גע-ווארן דער יומיטוב פסח השל"ו, אויפן יסוד סווי די דאטן, האט דער באריכט אנגעוויזן אז הייליאר האבן די קהילות קיין די יידן איבערן לאנד געפיערט דעם פסח און שולשטענדיקער טרייהייט קאנענדיק רעספעקטירן אלע מנהגים און דייטס. אין קיין איין יידישער קהילה - גרעסערע צו קלענערע - צו רעליגיעזן יידיש הויז האט נישט געפעלט קיין מצודה און קיין צעהיטלעכע טרין וויין און אנדערע כשרע סאכיים פון פסח, אין רוב קהילות איז גע-ווארן ארגאניזירט קאלעקטיווע סדרים, ביי וועלכע סע האבן זיך באטייליקט טויזנטער יידן. אנדערע טויזנטער האבן געעסן, מיט אדער אז באצאלט, אין די נאעט: 8 טעג פסח, אין זון 11 טעג רעסטאראן פון דער יידישער קהילה פון רומעניע זויבן אפטייל פאר סא-צואלער הייף פון דער פעדעראציע איז אנט-וויקלט געווארן א ספעציעלע הילף-קאמעי פאר זענען אדער אן משפחה, אחוץ יענע וואס ווערן געוויינטלעך ארויסגעהאלפן במשך דעם יאר, אס דאס אלץ בארעכטיקט צו זאגן, אז עס איז נישט פאראן איין איינציקער ייד אין לאנד, וועלכער האט נישט געהאט אלע מעג-לעכקייטן צו האלבן יומיטוב לויט דער יידי-שער טראדיציע.

דער צווייטער פונקט אויסן טאג-ארדענונג איז געווען די ערווענגן פון די קהילה-ביט גלידער. דער רב הראשי שליט"א האט אנט-טרגעשטראפן די וויכטיקייט צו קענען און כולל צו זיין אלע יידן אין דער קהילה. פאר-שלאגנדיק פאר די קהילה-לייטונגען אז זיי זאלן זיך נאענט אפגעבן מיט דער דאזיקער טראיע. דער ביישפיל פון טייל קהילות ווי דיע פון באקווי, אראד, טימישואע, פאקשאן, דאראץ-איא - וואו סע זענען פאראן א גוט צונויט-געשטעלטע רשימה פון אלע קהילה-מיטגלידער - דארף געטאן ווערן פון אלע קהילות. די הויכטאר רוט, ערשטער רעדאקטאר פון "רעוויסטא קולטווי מאזאיק", פרעזידענט פון אפטייל פאר הינדן און קולטור, האט פארגע-טעט דעם 14טן יוני דיי איז דער רב הראשי דיר דוד משה רוזן שליט"א געפארן קיין האג, כדי זיך צו באטייליקן און דער עקזעקוטיוו-סטעיט פאר איראפע נון יידישן וועלט-קאנ-גרעס, אין וועזענס לייטונג ער געפינט זיך. דעם 22סטן יוני איז דער רב הראשי שליט"א צוריק געקומען קיין בוקארעסט. ביים אפרייזן און אנקומען זענען געווען אנט-ווענט אויפן אינטערנאציאנאלן פלייעפלך בר קארעספאנסאפען די רבנות אסמאילא דיר רוזן, די הויט עמיל שעכטער, גענעראל-סעקרעטאר פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות

דער רב הראשי שליט"א האט בעזעצט דאס סא-רברנות, האט דער לייטונג-קאמיטעט אויסגעדיקט די סיפע אנגעקענונג-געפילן מצד די קהילות און אלע יידן פונעם לאנד, באגריסנדיק ווארעם מיטן טראדיציאנעלן, "עד מאה ועשרים שנה", פארן וואויל פון יידישן קיבוץ פון רומעניע.

עס איז אויך באשלאסן געווארן, אז יעדער מיטגלידער פון לייטונג-קאמיטעט פון דער פעדעראציע זאל זיך אפגעבן מיט א צאל קהי-לות, במשך מיט די קלענערע, וואו סע פילט זיך א באנגל אין משה-יודיס.

אין שייכות מיטן ווערן 28 יאר, דעם 20סטן יוני, זינט דער רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א האט בעזעצט דאס סא-רברנות, האט דער לייטונג-קאמיטעט אויסגעדיקט די סיפע אנגעקענונג-געפילן מצד די קהילות און אלע יידן פונעם לאנד, באגריסנדיק ווארעם מיטן טראדיציאנעלן, "עד מאה ועשרים שנה", פארן וואויל פון יידישן קיבוץ פון רומעניע.

דער רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א האט זיך באטייליקט אין דער סעסיע פון דער אייראפעאישער עקזעקוטיווע פון יידישן וועלט-קאנגרעס

פון רומעניע; הרב יצחק מאיר מארילוס שלי-ט"א; וויקטאר רוט, ערשטער רעדאקטאר פון "רעוויסטא קולטווי מאזאיק"; יוסף פעלעא, פרעזידענט פון אדמיניסטראטיווי-פינאנצעלן אפטייל און סאמי עדעלשטיין, פרעזידענט פון אפטייל פאר סאביאלע הילף ביי דער פעד-ראציע; מארטעל באדעסקו, ראמאן, באאמטער פון דער פעדעראציע און פון דער בוקארעש-טער יידישער קהילה א"א. עס איז געווען אנוועזנט דער פארשטייער פון רעליגיעז-דעפארטאמענט.

VICTIME ALE POGROMULUI — Familia Manas: Michel, tată, Avram și Simon, fii; Leiche Weissellberg; Samuel Șmil Brucăr (40 ani); Marcu Iancovici (41); Leib Leizer Gutman (40); Serou Leib (27); Ianca Taubes (24); Leib Solomon (26).

השם יקום דמם!

פ י ר ם

פון דער סעריע „בילדלעך פון מײן געבוירן-שטעטל“

ווען סע האט זיך געיאוועט דער קינג איז שטעטל, זענען די ברידער לומיער שוין לאנג געווען אויפן עולם-האמה, א העלפט פון דער באפעלקערונג פון דער וועלט האבן געקויפט פאר געלטלעכער פון די גאנץ פון די בארימטע קאמיקער אויפן לייזונג, און די אנדערע העלפט האט געזעצט איבער די אומגליקלעכע ליבעס פון די סטארן מיט די פלאטיניסטע האר און טרערן פון גליצערין, פון האליוואוד, דאס אבער האט נישט געהינדערט דעם שטעטל צו קוקן מיט סקעפטיציזם אויף דער מאדנע דערפרינדונג. — שמאקעס, באבע-מעייר, וואס האבן קיין זין נישט, שטראם-גראם מאך דיר אלעס-ניק... האט דער עולם געשטעלט און זיך געקוקט, מיט האט זיך אפילו נישט געקאנט פאר-גלייכן מיטן יידישן טעאטער, מיט „שולמית“, מיט „די צוויי קעני לעמל“ צי מיט „עקדת קינדער“, וואו אויך די שטיינער האבן געווינט ווען די פרימאדאנע האט זיך באוויזן.

דער רוב פון זענע וואס האבן אוי גערעדט, האבן קיין מאך נישט אריינגעשטעלט א פוסט איז א קינא-זאל, אבער דאס האט גארנישט געמיינערט פון זייער אויפגעבראכטקייט. זיי ווערן דאך נישט אויסגעבן א גראש פון דער קעשענע פאר פוסטע זאכן וואס יעדער ווייסט, אז עס טויג אויף פפרות, געלויבט שייט, קיינער האט נישט אים שוטה צי א ראטשייט, אז ער זאל ווארפן מיטן געלט אן א שום ציל.

מיט דער גאנצער קעגנערשאפט פון אייניקע און דעם קעפטיציזם פון אנדערע האט דאך דער קינג זיך געבאנט א וועג און זעבן פונעם שטעטל, ניין, די פארשטעלונגען — אויז האט מען זיך גערופן, זענען נישט געווען קיין טעגלעכע — סע האט נישט געקלעקט קיין „צושינער“ — נאר צו צוויי מאל אין א וואך, און ווינטק א הויך קינדער און יונגט, האט מען נאך געקאנט ווען זיי סע לאזן זיך צום וועג צום קינג-זאל די עטלעכע עקסטראאגאנאטע פונעם שטעטל: דער אימפאר, ייראטער אדוואקאט, האט וועגן וועלכן מע האט גערעדט און ער האט שטודירט דווקא אין ענגלאנד און וועל-קער און אויך ווינטער, אין די געזעסטע רעכטע געאנאנען אין ווי א קאפ, דער הער לאניו, וועלכער האט זיך דער היים געקריכט פאצער גאנצן טאג אויפן פידל, די פריילינג פאצער ראקן, וועגן וועלכע סע האט אנגעטויבן רעדן אין שטעטל, וגם אין דעם אה: געמיינטע האט קיינער נישט געוואוסט גארנישט ממשותי דיקס און נאך אנדערע וואס זענען מער אדער מיושנדיקע געזעצט, זענען געווען אין דער היים, ניין, אין מאך האט פאסירט און אויך די כאדאם כרידא איז געגאנגען, אזוי ווי זי איז טבער א ניגריקע, זען מיט די אייגענע אויגן דאס היינטיקע בייזוואנדער, איך זאל נישט זינדליק מיט די רייד... צו מאגנס און שפעטער מיט עטלעכע טעג, די גאנצע וואך, האט זי געהאט וואס צו דערצילן פאר די שטעטל אירע. נאר צוויי געמוענטע צו פיל האט זי נישט פארשטאנען פונעם געזעצטעם, בפרט אז זי דאס נישט געקאנט ייענען די אייפערטן: איפן לייזונג, אויז פיל דאס זי געזען ווי צוויי מוגעיס האבן זי געראגאט, דער רוח ווייסט פאר וס, און זיך דערצו: אן א לאקאל, אז זיי דאן זיך געווארן מיט טעיער וואס זענען זיי געקומען אנטער די העלער, מיט א סאך האט איינער געווארן דעם אנדערן א שוים מיט גיי-וים זיך קאפ, אז די אלע אין יאקאב וואבן געקויפט פיל געלעטער... דערנאך האט דער אנדערער אנגע וויבן ריפן, און ער א זעלפן און גע-לאקן, איבער טישן, א בער בענק ער, איבער פלייס און יאבער די דענקען פון די יודער, ביו ער דאס זיך אנגעשעפעט די וויזנט-עגער

— ווי אלס זענט איר, פרוי מינדארא בער לעקא? — איך בין שוין א זיבעציק יעריקע. ווען ער האט מיך געזען און איך האט מסכים געווען מיט אים הונדה צו האבן, דאס איז געווען אין יאר 1933...

ער איז שוין זינט פיל יארן א נאמען אויס-געקריצט אויף א שטעטלע פון מירמאשטיין, וואס שטייט ביי א קבר אויף ביהמהברות פון גוראיה-מאדלוי. ער איז זינט עטלעכע יאר א נאמען אויף דער וואנט פון דעם הויז מיט וועלכן סע הייבט אן שטיגן א גאס אויף א בערגלי, נישט ווייט פונעם פענצטער פון וועלכן סע קוקט אפט מאל ארויס זענען וואס איז גע-ווען זיין פרוי. מענער און פרויען וועלכע האבן זיך זענען אויפגעהיט אין מעטאלענע שקע-האן אים נישט געקענט, פולן אן מיט זייער געפיל דער זיך, וס טריינט זיך נאמען.

דא אין הויז אן הויף אין וועלכן ער דאס געלעבט, ער האט געארבעט, דער האט גע-לומט, אלץ האט איר זיך ווען פאטאט וו ס זענען אויפגעהיט אין מעטאלענע שקע-טעלעך, געקלעך וו ס זענען ווי געמאכט פון זכרונות-האלץ, די צוועקעס וואס ער האט אנגע-שלאגן אין די ווענט פון דער גרויסער שטאל, וואו ער פלעגט כאווען פונעם ב מוח, פערד... א קרעפטיקער מאגנביל, הויך (א מעטער נייג-

דער אפערטארא, דערנאך לאמיר דערמאנען דעם הער בלייטשין, וועלכער האט געדרקט די אישיש, אויך וועלע, א ביסל א טיפיש. אבער קיינער האט אים נישט איבערגע-אגט אן קלעפן די אפיש, אז יעדער זאל זיי זע-ינען, אויף די ווענט און פלייס, דווקא דארהי וואו די באוועגונג איז א לעבעד עקער. נאר לאמיר נישט פאפונען אויך דעם רעל משה, וועלכער האט געהאלטן דעם בופעט. „ביי ניר עסן אלע חנובע לייט רהאט“ (א ווארט-פיל: רהאט איז אין ווילגאלן לישן, „צוואה“ און ארץ א צוקער-ארגאן), האט זיך בארימט פיר זיינע שונם, צוגעבנדוק וואס סע עסט בילכער דער דאקטער זיידעל, צי דער דער דוואקטן האראניש-שונם. ווייל און זיין איידעלן פאך דאס זיך געשאדערט אן ער זאל לערנען קאנען דעם עולם, יעדן וואס סע געפעלט אים. און ער, הער משה, יעדן רויסגעהאלפן פון זיינע דריי טעכטער, האט זיך אפגעגעבן די מל דערפאר האט ביי אים איינ-געקויפט מיטן גאנצן צוטריוי די חשובע קונים בעת מע האט געמאכט א פויזע אין מיטן פילם.

און די יארן זענען פארגאנגען, דער עולם אין זאל האט זיך געביטן, אויפן לייזונג האבן זיך איבערגענומען יעדע וואך די געשלעגן מיט די איישיומען און די אומגליקלעכע ליבעס. די פרייליך גיזעלא האט געלייגט פאר איר שטעטע די אויפשטופטן, דעם צווייטן טאג האט מאדאם פעפ-דערצייילט דעם סוביעקט פאר איר שוועסטער, בעת זיי ביידע האבן מיט השק געוואשן די שמוציקע וועש... איין מאל אין דער וואך, האבן זיי געשלעגן, די קארפאלגן, די ראמאנ-טישע ליבעס, קאלירט דאס מאגנאנען לעבן פונעם שטעטל, דערנאך האט מען זיי פארגעסן, ווייל ווער קאן אויך כול געדענקען?

...בלויז דאס טרויעריק-פריילעכע מענטשל, מיטן שטייף-הונט, מיטן וואנצעלע, שטעקן און וויקטאר רוסו (סוף אויף זייט 9)

וויקטאר רוסו

(סוף אויף זייט 9)

א נאמען אין מירמאשטיין און אין דער לעגענדע

ציק" — דערמאנט זיך די אלטע מנדארא (מיט א גוטע נשמה (דאס איז די מיינונג פון אלע וואס היבן אים געזעט), א שוין גע-שטאלט (עס איז גענוג צו זען די פאטאס, מ'מענט פון פרובליווערט לער...)

פאר וואס איז ער געשטאן אויז יונג, אז זיין נאמען זאל פארוואנדלט ווערן אין מירמל-שטיין און לעגענדע?

קריק מיט 35 יאר אין סאמע מלחמה, האט וואלעריאן בעלעקא פונאדערגעטיילט זיין טאג צווישן דער געהילף-פאבריק, וואו ער האט געארבעט ווי א „קאנצענטראטע“ אנשטאט אויפן פאנט, און זיין ריוויזיאנאט. דער מאט, אן אפריל 1944, האט ער אויסבאלטן זיין ווייז 9 מענטשן, 9 יודן, וועלכע זענען געווען זיין געזעצטע קיין גוראיהומאד פון די לא-דערט וועגן זיי, גלייך זיי וואלטן געווען זיין זיר משפחה, עס איז געווען הערש הערשקא-ווייט, א יוגנטלעכער פון אן 20 א פאר-קויפער אין שרה קראקו-ערס מאנאפאקטור-קלייט, עס איז געווען ירויס בינאווישט, ריכטער פון גיראיהומאד, עס איז געווען אל-ברעט קאפיטע, אן אדוויקאט פון סטולפ-שטיין, עס איז געווען הערמאן געלער, א שט-פער פון א קאמאן... צוואנצען זענען זיי געווען 9 מענער, וועלכע וואלעריאן בעלעקא האט זיי אויסבאהאלטן אין זיין וואוינונג...

אבער נאך די 11 טעג איז דאס אינדול פון מענטשלעכקייט, וואס איז געווען די וואוינונג פון וואלעריאן בעלעקא, ארומגעניגלט געווארן פון היטלעריסטישע סאלדאטן, זיי האבן אויס-געשטרעקט די מלחם-ביסקע צו מנדארא און האבן גערעדט מיט דער מנהיג-שפראך (עס איז דאך געווען אומ מיט לשון-הגויאנעשטעלט פון קורצע פראג, געשרייט, נאך זיי זענען געקומען נאך קורצע, נאך מער שטוינגען, אז דער העלפער האט אפילו נישט צייט געהאט צו ענטפערן אויף די פריערדיקע פראגן...). „וואו איך דער קעלער“, „וואו איך די לייטער צום ברידער“, וואו זענען די יודן?, „וואו, וואו?“, „וואו? אין צווישן האבן עטלעכע פון די וועלכע האבן געהאט א מין „דערלויב-ניש“ פארלאזן דעם לאגער, געמונט א „היברה“, אבער צוויי זענען נאך א בערגעל פון דא באהאלטן. אין זענעם זינדק טאג פון 11טן אפריל 1944 איז וואו עריאן בעלעקא נישט גע-ווען אין דער היים, ער איז געגאנגען גאנץ פרי אין דארף, קיין בורונ, כדי זיך שוואלעצה ווען זיין מיט זיין א נעטער, ער איז געווארן געווארן, אז די היטלעריסטן וואס טן געקאנט דערפארן וועגן זיינע 9 בא-היטענע, זון ער האט געוואלט צוגרייטן א רעטונג-וועג, ביי נאכט, איר א מער פארבראגן ארט. ווער האט זיך געקאנט ריכטן, אז די נאכט וועט זיך אן זייבן אויף אייביק, איז דעם סאמע ביי ס גו-די מענטשן וועלכע מע האט געפונען אויפן ברידעס היט מען אומגעפרישט צווישן די באג-נעטן. אבער א טייל פון די ב נעטן ה בן אפגעוואוסט: זיך אויף וואלעריאן בעלעקא, מינדארא ה ס געזעצט ייר מוטער (די הייטע זעלנער האבן דאך נישט פאר-טונען), אז זי זאל ווארענען איר מאן, אז ער זאל זיך אפרי-טעווען. די פאסיסטן האבן אבער געמונט דאס בא עלטעניש. בעלעקא האט געפרוואוט מלחמות, אבער ויפל פארפאלגען מענטשן ה ס זיך איינגעגען צו אנטלויפן? דריי קוילן

ר י ע ש ע א נ

(סוף אויף זייט 9)

VICTIME ALE POGROMULUI — Familia Goldner: Sami, tată, Ezra, fiu; Heinrich Goldstein (65 ani); Izu Jancu (20); Iosef Goldstein (40); av. Avram Rizel (33); ziarist Berman Leibovic-B. Lucian (32); Iosif Finchelstain (19) Iulius Strauch (41); av. Max Perlof (35).

הש יקום דמם!

פריצה בפריצה

של החרות הרחוקה בקרשם

ד'רשבועין

מספר 371

* ביה"ג' תמוז תשל"ו בקרשם

צילית צריחה

ליקטים מעובדו של הרב הגאון ר' אברהם אייר דרון זצ"ל

תשובה ק"ו

בנינו משה ללוח הנשמה
 ביום י' בנבוקר אחר שהיה
 ושאריו כפי"ס איר להתנג
 לארבע ביום ו' בשבת ולחיות
 סוד לא מנאר בש"ס המטה
 שוחרו ב"י הלכו כ"י ק"י
 ש"ס י"ג וי"ג יום ו' בצאת
 מנבוק"ס הולך לבתי"א וא
 יום ו' ברי"ה אינו הולך ל
 דמחלה ה"י מנבוק לילך
 לבתי"א ביום ו' אחר יציאת
 מנבוק"ס ואח"כ מסע למילך
 למ"ק עד אחר כלות בימי
 מנבוק הידוע, וע"י ב"י יידי
 מי בדי"ס וכן באח"כ י"ג
 שבנאר י"ג הלכו הנ"ל ר'
 בדי"ק מי' יע"י נ' דמחר
 צדקה ולא להחזיר אבול ע"ש
 וכן א' מסע י"ג נראה ה' הלכו
 וכן בנבוק"ג, והיו פוח הלא
 אף לנבוקר הלוות הנשמה אינה
 לצדקה אלא לביבול בלדקטן
 בע"ס המנא וא"כ אבול אף
 לודי"ה, ולפ"י כפארע"ס יום ו'
 כפי"ס אין לנבוקר כלל מהלות
 הנשמה כפי"ס הלכו דברי
 אין הולכים לבתי"א כפי"ס
 כפי"ס שא"ל הולכי"ן ומסיעו
 גם להיות הנשמה אין לעשות
 זה הוא כ"י הלכו הנ"ל, ומה
 שהורה בן סורר וסורה א'
 הגם לנו בנבוקר ללוח הנש-
 מה כפי"ס בנבוקר האבול קטם
 מחלק"ס או כנבוק"ק אר ביום
 א' בנבוקר אחר יציאת מנבוק"ס
 זה כפי"ס הורה דבע"י א"כ
 לטי"ח שיע"י יחשבו שכ"ר
 נספא אבול שבע ויבואו
 לנלל בדי"ס כנבוק"ס ש"ס
 אבול"ס עד יום כפי"ס בנבוקר
 כפי"ס שיע"י הציג מנבוק"ס
 ולפי"ס כפי"ס יום"ס בנבוק"ס
 יש ללך ללוח הנשמה בע"י
 כשארבעים קטם מ' קד"ק דאו
 נספא אבול"ס ע"י רומע"ו ולא
 דמי לשי"ס, אבל כפי"ס ע"י"ס
 בשבת שוב אין ללך ללוח
 ע"י"ס כ"ר אבול"ס אינה
 מוסקת עד למחרת"ו, וע"י
 מני"א מי' הרצ"ו כ"י"ה דבי
 מקום שהיה שבו"ס ה' הולכי"ן
 על הקבר ללונג אבול"ס כפרי"ס

כבר-אחים של קדושי יאס

התחזקת על הצדקה שהוקמה על ידי ועד הקהילות היהודיות ברוסיה 70 עבר יאס. קודשי הנוצרים כקהילת יאס.

על אלה אני בוכה...

על רבנות אל"ס ישרא, ה' הוכנסו בקהילות הנוצרות של גא-בי"ס והנציפים, אח"כ בני ישראל מקהילת קודש יאס, ישה"ל מקהילת קודש יאס, בלו ס"ס ג"ל וכן אפרות על רבני"ה והמחיה, על נבוק"ס לשי"ס, ותעל שיע"ס א' ה' אלקים, שעת ערוב ולא מצאו שום חלה בלכות דאבול"ס, קדושים ומחור"ג, אנשי"ה, שיש וסל"ה

ש"ס ודברו על ידי רוצחים צור"י ויהודים, הנוצרים ה' שבר"ח ע"פ, הם האחרו ע"ש פאסי"ס, נשנת ראינו רע"י, ששת המיליונים יהודים שנח"ו חש אלקים, ובע"י שעות, כ' בנות ישראל

חודש תמוז, שיע"י, ברביעי ובחמישי ל' איר"א חכ"י דם, לעולם לא נספא נאן לטי"ח יוב"ל, ובבני"ת ציון וירושלים נספא

ובש"ו חשמו חודש"ה הלב"ה על"ג גם את הנשמה.

ועד הקהילות הקדושות ברוסיה קיבלו י"ד יאס

השם ינקום דמים!

VICTIME ALE POGROMULUI — Frații Nadler: Isac (29 ani), Zigmund (31); Ite Ghidale (79); Avram Goldenberg (42); av. Marcel-Macu Smilovici (29); ing. Moise Rapoport (51); Leon Herșcovici (37); Semi Iosefovici (35); Copel-Gitta Schwartzman (52); Israel Moscovici (42).

דורש לפקים

שפיעה אומר אה א' ה' מלאכה וזנא את הכרבות וא' המודע לרשות" (אבות פרק א, ששנה ו'). ונראה לי לפרש א, וקדוב ליעונו והפחיתו על מ' שאין לו רוב.

הרב גרשון שיעורו, ודו"שול דע מורע"י, בספרו ליקוט הגרשונ"י, מ' שאין לו רוב.

הרב גרשון שיעורו, ודו"שול דע מורע"י, בספרו ליקוט הגרשונ"י, מ' שאין לו רוב.

יחדות על רגל אחת

מאת שמחה רז

המשיבי קדושה שבנית הכנסת כנוון: סגולה, שלית, שופר, סידורים.

לכל האמה הישראלית.

לשלטון יתון, שקבע את תקנות המדינה ואת דיניה.

מספר חברי הכנסת הגדולה היה 120.

ספרי התנ"ך: תורה, נביאים וכתובים. ספרי"ם אלה הם 24 בספרי"ם: 5 תומשי הורה, 4 ספרי נביאים רא' שונים, 4 ספרי נביאים אחרונים, 11 ספרי כתובים (6 ספרים רב מני וזה).

כ"ח המחייבות שכותב הא"ש לאשתו וכן מפורשות התחייבויות הכספיות שהוא נוסל על עצמו לרגל גישואיו עזה, כדבר מרובתה וכלכלתה ומסופק כל עליה, ומיצו הכסף שתקבל אם יגיש"ה, או אם תחאל"ה.

בעת טכס הנישואין קורא הרב מסדר הקידושין את נוסח התרומה מחמת לחופה ויחזק חותם על"ה במספר עדים. הכתובה כתובה ארבע"ה.

קישונו לספר תורה העשוי בצורת כתר מוכספ אר מוזהב.

בירת עברית עונתית (תורגום דומ"ט בעמוד 5)

בית עברית עונתית (תורגום דומ"ט בעמוד 5)

מאת זכמ"י רומניה וגאונ"ה ז"ל

מאת זכמ"י רומניה וגאונ"ה ז"ל

מאת זכמ"י רומניה וגאונ"ה ז"ל

מאת זכמ"י רומניה וגאונ"ה ז"ל

מאת זכמ"י רומניה וגאונ"ה ז"ל

מאת זכמ"י רומניה וגאונ"ה ז"ל

מאת זכמ"י רומניה וגאונ"ה ז"ל

מאת זכמ"י רומניה וגאונ"ה ז"ל

מאת זכמ"י רומניה וגאונ"ה ז"ל

מאת זכמ"י רומניה וגאונ"ה ז"ל